

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Diplomová práce

2013

Bc. Martina Vitouchová, DiS.

POSTAVENÍ DĚTÍ V ROZVEDENÝCH MANŽELSTVÍCH

Bc. Martina Vitouchová, DiS.

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Martina VITOUCHOVÁ**
Osobní číslo: **H118593**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Postavení dětí v rozvedených manželstvích**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na problémy současné rodiny
 - na problémy a postavení dětí žijících v neúplných rodinách
 - na možnosti pomoci sociální pedagogiky při nápravě tohoto společenského problému
- Součástí práce bude drobný sociologický výzkum zaměřený postavení dětí v rozvedených manželstvích.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bakalář, E., Novákovi M. a D. a kol. Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996.

Benátčanová, P., Jahelka I. Neznalost zákona neomlouvá. Průvodce džunglí zákonů. Praha: MOTTO, 2003.

Elliott, J., Place, M. Dítě v nesnázích prevence, příčiny, terapie. Praha: Grada, 2002

Choděra, O. Partnerství, manželství a paragrafy. Praha: Grada, 2002.

Satirová, V. Kniha o rodině. Praha: Práh, 1994.

Sobotková, I. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2007

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Renata Oralová

Institut mezioborových studií

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloš Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Marhna Vitouchová
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně 30. 11. 2011
.....

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlížejí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou postavení dětí v rozvedených manželstvích. Teoretická část popisuje a charakterizuje rodinu a její funkce. Zabývá se vznikem nové rodiny a postavením dítěte v ní.

V empirické části je formou dotazníkového šetření zjišťováno postavení a spokojenost dětí, které vyrůstají v neúplných rodinách, popřípadě v rodinách tzv. doplněných.

Klíčová slova:

Rodina, doplněná rodina, nevlastní rodina, funkce rodiny, manželství, definice manželství, rozvod, uspořádání rodiny po rozvodu, střídavá výchova, mediace.

ABSTRACT

The thesis deals with the problematics of children's status in divorced families. The theoretical part describes and defines a family and its functions. It also deals with an origin of a new family and the position of the child there.

In the empirical part is through a questionnaire determined the position and the contentment of children who are growing up in incomplete families or in so called supplemented families.

Keywords:

Family, supplemented family, foster family, function of a family, marriage, definition of a marriage, divorce, organization of a family after divorce, alternate custody, mediation.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Postavení dětí v rozvedených manželstvích** zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Brno

.....

Martina Vitouchová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Renatě Oralové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

A také děkuji své dceři Veronice a celé své rodině za podporu a trpělivost, kterou se mnou po celou dobu mého studia měli.

Martina Vitouchová

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RODINA	13
1.1 Pojem rodina a typy rodin	13
1.2 Rodina z historického hlediska	17
1.3 Porodnost a sourozenectví.....	21
1.4 Doplněná rodina	24
1.5 Nevlastní rodina	26
1.6 Problémy v nevlastních rodinách	26
1.7 Funkce rodiny.....	27
1.8 Základní funkce rodiny	28
1.9 Současná česká rodina.....	30
2 MANŽELSTVÍ	31
2.1 Manželství v rodinném právu.....	32
2.2 Definice manželství.....	33
2.3 Rozvod	35
2.4 Nejčastější důvody manželského rozvratu	36
2.5 Jak říct dítěti: „My se rozvádíme.“.....	40
2.6 Uspořádání rodiny po rozvodu	42
3 DĚTI POTŘEBUJÍ OBA RODIČE	46
3.1 Otec versus matka	47
3.2 Historie soudem určené péče o dítě.....	49
3.3 Rodičem i po rozvodu	50
3.4 Děti nepatří jenom rodičům aneb Prarodiče při rozvodu	52
3.5 Střídavá výchova? I ta je možná.	53
3.6 Mediace - způsob, jak se domluvit.....	55
II PRAKTICKÁ ČÁST	58

4	VÝZKUM ZAMĚŘENÝ NA POSTAVENÍ DĚTÍ V ROZVEDENÝCH MANŽELSTVÍCH	59
4.1	Cíl výzkumu	59
4.2	Charakteristika zkoumaného vzorku	60
4.3	Průběh šetření	60
4.4	Interpretace a analýza získaných výsledků	61
4.5	Analýza a vyhodnocení hypotéz	79
	ZÁVĚR	81
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	83
	SEZNAM OBRÁZKŮ	87
	SEZNAM TABULEK.....	88
	SEZNAM PŘÍLOH.....	89

ÚVOD

V současné době stoupá v České republice počet rozvedených manželství. Spolu s tím se zvyšuje i počet neúplných rodin, ve kterých vyrůstá výrazné procento dnešních dětí a mládeže. Právě z tohoto důvodu jsem si jako téma diplomové práce vybrala *Postavení dětí v rozvedených manželstvích*. Rozvod je v současné společnosti velmi frekventovanou záležitostí a je mu proto věnována velká pozornost. Tato diplomová práce se bude zabývat postavením dětí vyrůstajících v rozvedených manželstvích, jejich reakcí na novou životní situaci a na rozpad rodiny.

Rodina je první a nejdůležitější sociální skupina, která učí dítě přizpůsobovat se životu ve společnosti, osvojovat si základní návyky a způsoby chování. Vliv rodiny a rodinného prostředí je proto pro vývoj a výchovu velmi důležitý. Následky nevhodného rodinného působení si děti mohou nést po celý další život a předávat tento chybný vzorec dál svým dětem. Rodina by je měla naučit všemu, co je v lidském životě důležité, měla by jim ukazovat cestu, kterou se mohou v životě vydat. Stejně tak by měla děti varovat před nebezpečími, která v lidské společnosti existují. Rodiče předávají dítěti hodnoty, které sami uznávají, s nimiž se ztotožňují. Z těchto a mnoha dalších důvodů je dobře fungující rodina pro život dítěte významnou a nezastupitelnou institucí. Co se však stane, když se rodina a rodinné zázemí v průběhu života dítěte rozpadnou? Jak se s touto skutečností dítě vyrovnává? Co způsobí tato nová situace v jeho dalším životě?

Dítě přichází na svět jako tabula rasa - nepopsaný list. Je vnímavé, reaguje na vše, co se kolem něj děje. První, nejdůležitější podněty se mu dostávají právě od rodičů. Teprve v průběhu života si dítě utváří vlastní názory a postoje. Z tohoto důvodu by se rozvádějící se rodiče měli zamyslet nad tím, jak rozvod a rozpad rodiny ovlivní život jejich dětí. Měli by pečlivě zvážit, jak svým dětem tuto nelehkou situaci usnadnit a pomoci jim vše zvládnout a pochopit. Rodiče by měli svým dětem ukázat, že přestože se spolu rozcházejí, zůstávají pro ně jejich děti tím nejdůležitějším v životě.

V minulosti byl rozpad rodiny zcela výjimečnou záležitostí. Situace, která panovala ve společnosti, nutila rodinu držet pohromadě. Současná rodina se zmenšuje, uzavírá se před okolím, ubývá v ní dětí, mění se její životní styl. Prarodiče už nežijí s rodinou, v mnoha případech pracují a žijí svůj vlastní život. Současné ženy jsou emancipované, samostatné, dosahují vyššího vzdělání, než bylo dříve obvyklé, dobře se uplatňují na trhu

práce. Mnohé nechtějí zůstat doma a podřizovat svůj život pouze manželovi a svým dětem. Rodinné problémy se dnes řeší většinou rychle a definitivně - rozvodem.

Tato diplomová práce se skládá ze dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol, které se dále člení na tematické podkapitoly. V teoretické části diplomové práce vycházím z analýzy dostupných zdrojů – zákonů, literatury, článků a internetových odkazů. Praktická část práce je věnována konkrétnímu průzkumu. Pro ověření hypotéz a stanovených cílů jsem využila metodu dotazníkového šetření, ve kterém jsou výsledky ovlivněny především pravdivostí odpovědí respondentů.

Cílem diplomové práce je zjistit, jak rozvod a vznik nové rodiny ovlivňuje život dítěte, jeho názory a životní postoje. S jakými problémy se dítě nejčastěji setkává, jak se mu žije v nové rodině, jak svoji novou rodinu hodnotí, koho má nejraději a co si nejvíce přeje.

Diplomová práce je určena především široké rodičovské, ale i odborné veřejnosti. Měla by zejména rozvádějícím se rodičům pomoci navrhnout, popřípadě ukázat cestu, jak je možné celou složitou situaci kolem rozvodu úspěšně zvládnout.

Sociální pedagogika je oborem, který se stále významnějším způsobem začíná podílet na rozšiřování povědomí rodičů o výchově. Stejně tak může sociální pedagogika ve spolupráci s ostatními obory pomáhat při vytváření harmonického vztahu rodič – dítě a ukazovat cestu i rodinám, které se ocitly na určitou dobu ve složité životní situaci. Může jim dokonce pomoci tuto situaci zvládnout.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Motto: „Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu. To je ten nejlepší vklad, který mu můžeme dát. A je v naší moci!“ Zdeněk Matějček

Rodina je dnes vnímána jako velmi křehká, zranitelná a zároveň významná instituce, která má pro zdravý vývoj jedince i v současnosti nenahraditelný význam. Plní široké spektrum funkcí a rolí, proto ji společnost vnímá jako naprosto unikátní a ničím nenahraditelné prostředí. O respektu společnosti k ní svědčí také to, že ji bere pod svou ochranu. Tento svůj postoj vyjadřuje společnost jak formálně, tak fakticky v podobě zákona o rodině.

Všechny historické pokusy nahradit ji něčím novým nebo jiným postupně ztroskotaly. Rodina je produktem, který si vytvořila sama lidská společnost, a její dnešní podoba je výsledkem dlouhodobého vývoje. Obecně ji lze charakterizovat jako malou sociální skupinu osob, které jsou navzájem spojeny manželským nebo příbuzenským vztahem a společným způsobem života. V každém typu společnosti, dokonce i v těch nejhudších a nejprimitivnějších je pro ni typická péče o děti a její přestárlé členy.

1.1 Pojem rodina a typy rodin

„Každá rodina má svou vlastní vůni a každá v nějaké míře respektuje obecně závazná pravidla fungování společnosti. Rodina je unikátní a nenahraditelnou institucí, proto, že nejlepším možným způsobem spojuje specifické a univerzální. Bez osobního vysoce angažovaného zaujetí rodičů na osudu dětí by se děti vychovávat nedaly. Bez respektu k danému stavu společnosti a jejím potřebám rovněž ne.“¹

Pojem rodina pochází z latinského **família**. Je to svazek rodičů a jejich svobodných, nesezdaných dětí. Není prvotní formou lidského soužití, nýbrž zakončením dlouhého vývoje, který začal od forem zcela primitivních a postupoval k formám dokonalejším a dokonalejším.²

1) MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 8

2) OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ. 21. díl R (Ř) - Rozkoš. Olomouc: Paseka, 2000, s. 877-878

Rodina je společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí. **Nukleární rodina** se skládá z otce, matky a dětí. **Širší rodina** zahrnuje širší příbuzenstvo, tj. prarodiče, strýce, tety, bratrance, sestřenice. Širší rodina je velmi početná skupina, kterou váží nejen pokrevní pouta, ale také rodinné tradice, postoje, rysy, jazyk.³

Rodina je primární sociální skupina a zároveň sociální instituce, která je považovaná za základ lidské společnosti. Její hlavní funkce spočívá v zajišťování reprodukce lidského rodu po stránce biologické a kulturní. Pečuje o potomky, jejich výchovu a socializaci. Tento proces je přenášen z generace na generaci. Dále přenáší kulturní vzorce a tradice. Základ rodiny tvoří manželský pár, který reprezentuje dvě hlavní rodinné role, role rodičů – matky a otce. Rodiče společně s dětmi tvoří tzv. **nukleární** či **elementární rodinu**. Nukleární rodina je malá uzavřená skupina spojená intimními vazbami, kde je poměrně jasně vymezena dělba rolí. Členy nukleární rodiny spojuje velká míra vzájemné solidarity. Pojem širší rodina zahrnuje další příbuzné. Rodina znamená pro jedince základní referenční skupinu. Rodina, do které se dítě narodí, je jeho **rodinou orientační**, ta, kterou si posléze sám zakládá, je **rodinou reprodukční**. Lze ji také charakterizovat z hlediska ekonomického, jako společně hospodařící jedince. Je hlavním stabilizačním prvkem společnosti, ale neznamená to, že je neměnná, co se týče vnitřní dělby rolí i funkcí ve společnosti. Její větší změny proto bývají někdy považovány za krizi rodiny, což se dnes dokumentuje vysokou mírou rozvodovosti, oslabením rodinné solidarity, nebo dokonce oslabením rodinných funkcí jako takových. Stát jí proto věnuje svou podporu formou rodinného práva, rodinné politiky, zřizováním rodinných poraden, rozšiřováním sfér služeb pro rodinu apod.⁴

Rodina je malá společenská skupina, založená manželstvím nebo pokrevním příbuzenstvím. Její členové - muž a žena, rodiče a děti, sourozenci, příbuzní a adoptované osoby jsou spojeni společným soužitím, vzájemnou morální odpovědností a pomocí. Rodina je nejdůležitější formou organizace soukromého života. Její formy a funkce jsou závislé na výrobně společenských vztazích a kulturní úrovni společnosti. Rodinný život je charakterizován specifickým spojením biologických, hospodářských, morálních,

3) HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologická slovník*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000, s. 181

4) UNIVERSUM VŠEOBECNÁ ENCYKLOPEDIJE 8. díl / R-So. 1. vyd. Praha: Odeon, 2001, s. 143

psychologických, právních a jiných procesů, ve kterých se realizují jednotlivé rodinné funkce. Hlavní funkce rodiny jsou reprodukční, ekonomická, výchovná a ochranná. Rodina působí na život celé společnosti zejména prostřednictvím výchovy mladé generace, ovlivňuje vývoj osobnosti svých členů, učí je práci v domácnosti.⁵

Rodina je v sociologii označována jako sociální (společenská) jednotka zahrnující vztahy mezi mužem a ženou, rodiči a dětmi. Její členové si navzájem poskytují morální a materiální pomoc, starají se jeden o druhého. V užším slova smyslu se rodinou zpravidla rozumí společenství rodinných příslušníků, kteří žijí ve společné domácnosti tvořené manžely i bezdětnými, manžely a jejich dětmi, ale je to i vztah mezi jedním rodičem a jeho dětmi. Například mezi rodičem ovdovělým nebo rozvedeným a jeho dětmi, pokud s nimi žije ve společné domácnosti. Dále je to vztah mezi neprovdanou matkou a jejími dětmi. Rodinný vztah nezaniká, má-li některý člen dočasný pobyt mimo společnou domácnost, například z důvodu zaměstnání, pobytu v zahraničí aj. V širším slova smyslu se rodinou zpravidla rozumí vztah pokrevních příbuzných v linii přímé - rodiče, děti, prarodiče, vnuci, ale i v linii pobočné - sourozenci. Forma rodiny je podmíněna historickým vývojem společnosti.⁶

Blahoslav Kraus v publikaci *Teorie výchovy* charakterizuje rodinu takto: Z hlediska výchovného ovlivňování osobnosti má rodina výsadní postavení v tom, že je prvním výchovným činitelem. Nastupuje v počátečním období života člověka, které, jak je známo z psychologie, je rozhodujícím obdobím pro utváření charakteru (do prvních tří let života). Je nenahraditelná zejména v oblasti emocionálního vývoje dítěte, je pro něj citovým zázemím a útočištěm.⁷

*„Z hlediska průběhu socializačního procesu má zásadní význam, do jaké míry se daří rodině vypořádat se s funkcemi, které má plnit. Hovoříme proto o **rodině funkční**, která přiměřeně plní všechny funkce. **Problémové**, ve které občas dochází k poruchám v plnění jedné či několika funkcí, které ale vážněji nenarušují život rodiny a zásadně negativně neovlivňují vývoj dítěte. **Dysfunkční**, kde dochází k vážným poruchám, vnitřnímu*

5) ILUSTROVANÝ ENCYKLOPEDICKÝ SLOVNÍK (Pro – Ž). 1. vyd. Praha: Academia, 1982, s. 123

6) PŘÍRUČNÍ SLOVNÍK NAUČNÝ. III. díl M-Ř. I. vyd. Praha: Academia, 1966, s. 867

7) KRAUS, B. *Teorie výchovy*. 1. vyd. Brno: IMS, 2006, s. 26

rozkladu rodiny, zásadně je narušován socializační proces dítěte. Afunkční není schopna vůbec zabezpečit základní potřeby a dítě je třeba umístit do náhradní rodinné péče.“⁸

O rodině bychom mohli začít hovořit teprve tehdy, narodí-li se muži a ženě, kteří spolu žijí ve společné domácnosti, dítě. Z toho vyplývá, že rodinu automaticky netvoří pouze dva lidé žijící spolu v jednom bytě či domě a vedoucí společnou domácnost. Rodinou v pravém slova smyslu tedy nejsou bezdětné manželské páry, páry homosexuální či druh a družka. Na druhé straně to však neznamená, že rodinným životem nežijí páry nesezdané, kde si jeden nebo oba partneři do tohoto svazku přivedou své biologické děti. Takto vzniklá rodina je dnes označována jako „**pseudorodina**“, či „**nová rodina**“.⁹

Rodina je strukturovaný celek, který vytváří bezpečný a stabilní prostor pro reprodukci života. Rodinné prostředí máme spojeno s konkrétním místem, kterým může být dům nebo byt, v němž byla rodina založena a kde byly vychovávány děti. Typickým modelem současné rodiny je model tvořený rodiči a jejich dětmi. Rodinu lze také charakterizovat jako primární společenskou skupinu osob spojených příbuzenskými vztahy, kde jsou všichni dospělí členové zodpovědní za péči a výchovu dětí, které zde vyrůstají.

Rodina je místem primární socializace dítěte, uvádí ho do kulturního prostředí, ukazuje mu tradice a kulturu společnosti. Dospělí členové jsou pro dítě na počátku jeho života jediným vzorem chování. Dítě se od nich učí orientovat se ve společnosti, přejímá od nich celý systém konkrétních kulturních poznatků, norem a hodnot. Rodina je učí poznávat, co je dobré a co špatné, jaké chování je ještě přijatelné a jaké už ne. Předává dítěti modely struktury rodiny, její úplnost či neúplnost, počet sourozenců, styl výchovy, výchovné cíle. V neposlední řadě předává aspekty materiální, tj. vybavení rodiny, a aspekty sociálně kulturní, tj. vzdělání a vzdělanost rodičů, zaměstnání rodičů. Všechny tyto podněty vstupují do nitra dítěte a přímo či nepřímo ovlivňují jeho postoje, hodnoty a chování.¹⁰

8) KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I.* 1. vyd. Brno: IMS, 2009, s. 33

9) VESELÁ, R., a kol. *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy.* 2. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2005, s. 11-12

10) PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 101 - 102

V knize *Psychologie pro učitele* uvádí autor, že socializace je začleňování dítěte do společnosti a jeho rozvíjení jako společenské bytosti. Socializace neprobíhá jednoduše a hladce, ale je to složitý proces provázený rozpory a konflikty. Začíná zpravidla v rodině, kde matka nebo jiná pečující osoba zajišťuje biologické potřeby dítěte a zároveň mu projevuje láskyplný vztah tím, že se na ně usmívá, hladí je, hraje si s ním. Při nedostatku této láskyplné péče dochází již od narození k závažným obtížím ve vývoji dítěte v oblasti emocí, řeči a myšlení.¹¹

Stálá přítomnost citově angažovaných rodičů je dnes považována za jednu z nepostradatelných podmínek zdravého duševního a tělesného vývoje dítěte. Další z podmínek je bezpečí domova jako stabilního a chráněného prostředí. Obojí může dítěti poskytnout pouze rodina, zde je její funkce nezastupitelná. Na druhé straně se může rodina stát také zdrojem stresu. Děti jsou vystaveny rozmarům dospělých, dospělí musí být svým dětem takřka neustále k dispozici, ať jsou unavení, odpočatí, zdraví nebo nemocní. I dospělí se musí jeden druhému přizpůsobovat. Mnoho individuálních plánů lze uskutečnit pouze se souhlasem druhého partnera. Je nutno vyjednávat o kompromisech. Jsou případy, kdy se jednotlivec musí bezpodmínečně podřídit zájmu rodiny. V situaci, kdy to nedokáže, rodinu opouští.¹²

1.2 Rodina z historického hlediska

Mezi typické znaky současné rodiny můžeme zařadit například:

- **Osvobození ženy.** Znamená to především politickou, sociální a ekonomickou rovnost žen a mužů ve společnosti.
- **Osvobození manželství.** Práva a povinnosti obou manželů v manželství jsou stejná. Rozvod manželství se dnes stává běžným způsobem řešení manželských a rodinných rozporů. Osvobození manželství úzce souvisí právě s osvobozením ženy. Ženy se postupem času staly ekonomicky nezávislé na partnerovi, mnohé si budují vlastní kariéru, mají dostatečné příjmy, zajištěné bydlení.

11) ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2007, s. 54 - 55

12) MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 9 -11

- **Osvobození domácnosti.** Cílem je zbavit pracující ženu starostí o běžný chod domácnosti, umožnit jí tak plné zapojení se do pracovního procesu, budování kariéry či podnikání. Zde však nebylo dosaženo požadovaného efektu, protože většina žen po příchodu domů začíná svou druhou pracovní směnu právě ve své osvobozené domácnosti.
- **Institucionalizace péče o děti.** V současné době dochází k rozvoji velkého množství různých institucí, které přebírají péči o děti od jejich nejútlejšího věku. Patrná je i snaha rodin přenést svoji funkci na tyto instituce a zbavit se tím velké části odpovědnosti za jejich výchovu.
- **Nuklearizace rodiny.** Rodina se uzavírá před okolím, zmenšuje se počet jejích členů. Soužití více generací začíná být spíše výjimkou. Staří rodiče se stávají pro své děti přítěží, které se snaží za každou cenu rychle zbavit nebo přesunout péči o ně na některou z institucí, například na pečovatelskou službu, domov pro seniory či léčebnu dlouhodobě nemocných.
- **Plánované rodičovství.** Mladí lidé se sami rozhodují, kdy a zda vůbec počnou a budou vychovávat děti. Ženy mají možnost užívat antikoncepci a nechtěné těhotenství relativně snadno ukončit potratem.¹³

Rodina je tradiční prostředí, ve kterém se utvářejí sociální vztahy a probíhá reprodukce lidského rodu. Právě z tohoto důvodu je i dnes nezastupitelnou institucí. Současná podoba rodiny a postoj společnosti k ní jsou výsledkem dlouhodobého vývoje. Relativně dlouhou dobu představovala rodina autonomní jednotkou, ve které byl muž hlavou rodiny a zastupoval ji navenek. Naopak postavení ženy bylo podřízené, v mnoha ohledech nesvobodné. Manželka byla podřízena svému manželovi, společenská pravidla jí nařizovala poslušnost a povinnost respektovat jeho rozhodnutí. Hlavním důvodem ženiny podřízenosti byla její ekonomická a sociální závislost na manželovi, která byla podporována také náboženstvím. Způsobnost ženy k právním úkonům byla malá. Podřízené postavení jí neumožňovalo svobodné vyjádření vůle. Sňatky byly uzavírány prostřednictvím rodičů snoubenců. Byl to vlastně obchod, ve kterém šlo především

13) HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2006, s. 9-11

o uchování a rozšíření rodinného jmění. City mezi snoubenci nehrály roli. Principem vztahů v rodině byl princip nadřazeného postavení muže v manželství.

Významnou roli ve změně rodinného modelu přináší zaměstnanost žen mimo domov. S ní se postupně dostavuje ekonomická nezávislost na manželovi a emancipace. Tato nezávislost a osvobození ženy vedly ve svém konečném důsledku i k možnosti svobodně si zvolit svůj životní styl. Dnešní vztah mezi mužem a ženou je založen na jejich plné rovnoprávnosti.¹⁴

V knize *Člověk - prostředí – výchova* autorů Kraus, Poláčková jsou uvedeny následující charakteristiky rodiny v současnosti:

- **Množství funkcí rodiny převzaly jiné sociální instituce.** V kompetenci rodiny zůstaly pouze některé z nich. Možná i z tohoto důvodu se ozývají hlasy o krizi rodiny, o jejím přežití či konci.
- **Oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu.** Vznik dnešních manželských rodin je spojen se značnou volností. Manželství už není podmínkou rodinného života. Zvyšuje se podíl rodin, které jsou založeny bez předchozího sňatku.
- **Sníží se stabilita rodiny.** Důvody jsou jednak objektivní, tj. emancipace, nárůst ateismu, ale také subjektivní, tj. manželství je zakládáno především na emotivní bázi, čímž dochází i k nárůstu rozvodů. V České republice končí přibližně 40 % manželství rozvodem.
- **Mění se celková struktura rodiny.** Klesá počet dětí v rodině, omezuje se soužití více generací, narůstá počet jednočlenných domácností.
- **Rozvoj zaznamenává antikoncepci a plánované rodičovství.** Ubývá nechtěných těhotenství. Postoje k umělému přerušování těhotenství jsou v dnešní společnosti liberální.
- **Prodlužuje se délka života a tím i trvání rodiny po odchodu dětí.** Delší je také doba, kdy rodiče žijí společně se svými dětmi.

14) KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Autonomie vůle v rodinném právu v Česko- Italském porovnání*. 1. vyd. Brno: MIKADA, 2003, s. 24-26

- **Dochází k proměnám v organizaci rodinného cyklu.** Děti se rodí stále starším rodičům. Prarodiči se stávají stále starší osoby, které jsou však z důvodu změn v důchodové praxi ještě aktivně zapojeny do pracovního procesu.
- **Zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu.** Důsledkem toho je, že se zkracuje i čas strávený s dětmi a ostatními členy rodiny. Vedle nedostatku času stráveného s dětmi se objevuje i problém způsobu jeho trávení, tj. nastává problém kvality trávení času.
- **Přibývá dvoukariérových manželství.** Je to mimo jiné důsledek růstu vzdělanosti, emancipovanosti a kvalifikovanosti žen.¹⁵

Typickým rysem dnešní rodiny se stává její izolace a uzavírání se. To je důsledek odděleného života jednotlivých generací, což bylo donedávna pro rodinný život typické. Dochází k poklesu významu a důležitosti sousedských vztahů. Moderní rodina má tendenci unikat od množství podnětů, které k ní pronikají z dnešního přetechnizovaného světa, snaží se uzavřít se do sebe. Zmenšuje se počet jejich členů, narůstá počet single domácností a osamělých žen, které vychovávají své děti. Tento typ rodiny se stává citlivější a zranitelnější vůči jakýmkoli vnitřním i vnějším podnětům. Postrádá ukotvení v širších společenských vazbách, to vše má za následek, že sebemenší konflikt uvnitř rodiny ji může ohrozit a vést k rozvratu.

Dalším charakteristickým rysem posledních desetiletí se stává desintegrace rodiny. Ubývá společných chvil, kdy si členové rodiny navzájem sdělují své zážitky, radosti, starosti, kdy společně plánují volný čas, společné aktivity. Z rodinného života se také vytrácejí společné snídane, obědy, či večeře.¹⁶

V knize *Dítě v osobnostním pojetí* popisuje Zdeněk Helus tři fáze ve vývoji moderní rodiny:

- **První fáze** je období po druhé světové válce, trvající až do poloviny šedesátých let. Charakteristický je zde vysoký respekt k rodině. V poválečném období nedostatku vystoupila rodina do popředí, manželé a děti se semkli. Objevuje se fenomén označovaný jako „baby boom“. Nastává nárůst porodnosti a uctívání dětí.

15) KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al. *Člověk – prostředí - výchova*. 1.vyd. Brno: Paido, 2001, s. 83-84

16) KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. 1. vyd. Brno: IMS, 2009, s. 33

- **Druhá fáze** nastupuje v polovině šedesátých let a trvá po celá osmdesátá léta. Přichází odklon od předchozího opojení rodinnými hodnotami. Lidem se začíná dobře dařit, otevírají se nové možnosti kariéry, objevují se nové, lákavé hodnoty, za kterými se lidé vydávají. Rodina už nemusí být spolehlivým základem a jistotou, pro někoho se může stát brzdou a přítěží. Porodnost klesá. Zvyšující se nároky na bydlení, cestování a životní úroveň vyžadují, aby se žena zrovnoprávnila a začala pracovat. Ženy začínají usilovat o vyšší vzdělání, touží po kariéře. Aktuálními tématy druhé fáze vývoje rodiny se stává antikoncepce, redukce počtu dětí v rodině a jejich příprava na úspěšnou profesní dráhu. Začíná se zvyšovat počet rozvodů. Všechny tyto změny jsou souhrnně označovány jako **krize rodiny**.
- **Třetí fáze** začíná na konci osmdesátých let a trvá do současnosti. Rodina je charakterizována jako **postmoderní**. Začíná se objevovat prudký nárůst rozvodů, uzavírání druhých, třetích a dalších manželství. Partnerský život mimo pevný manželský svazek způsobuje, že stále více dětí vyrůstá v nestabilním rodinném prostředí. Jsou oslabovány tradiční rodinné vazby, kdy dítě vyrůstalo s matkou, otcem a sourozenci. Tradiční rodinné soužití spolu s prarodiči, které bylo pro první fázi typické, mizí. Děti nemají možnost vnímat tradici rodinného soužití, s tradičními hodnotami a zkušenostmi. Současnou rodinu a její postoj k dětem charakterizují i další jevy, například snížení porodnosti, fenomén jednoho dítěte v rodině.¹⁷

1.3 Porodnost a sourozenectví

Česká republika patří k zemím, kde je trendem dlouhodobý pokles porodnosti, což má důsledky morální, ekonomické i sociální. Tendenci odkládat početí prvního dítěte mají především lidé s vysokoškolským vzděláním. Důvody, které je k tomu vedou, jsou mimo jiné prosadit se v zaměstnání, zabezpečit si vyšší životní úroveň, cestovat, vést pohodlný život na relativně vysoké úrovni. V mnoha případech, když už mají své nároky uspokojeny, si na první dítě připadají staří, nebo jsou dokonce zaměstnání svou kariérou natolik, že dítě už neplánují.

17) HELUS, Z. Dítě v osobnostním pojetí. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 71 - 73

V současnosti proto v mnoha českých rodinách vyrůstá pouze jedno dítě - **jedináček**. Pro jedináčka je typické, že je středem pozornosti a mnohdy trpí, pokud není. Jedináček se může hůře orientovat v dětské společnosti, může si připadat nejistý, když se nemůže obrátit na dospělého. Rodičům připadají jedináčkové mimořádně nadaní, protože si neumí udržet kritický odstup a chybí jim možnost porovnání s dalšími dětmi v rodině. Vyrůstá-li jedináček v rodině intelektuálů, je naučen od útlého věku používat vyjadřování dospělých, což vyvolává problémy v dětském kolektivu. Stejně staré děti jeho výjimečnost neocení, protože mezi nimi jsou hodnoceny spíše vlastnosti jako družnost, hbitost, tělesná zdatnost, spontánnost při hře, vtipnost. Naopak projevy jedináčka mohou v očích vrstevníků vyvolat posměch, sklon ho zesměšňovat, vylučovat z her, kolektivu, nebo ho dokonce šikanovat. Takové dítě se v dětském kolektivu cítí nešťastné.

Aby však jedináčkové nebyli pouze kritizováni, existují i podložené argumenty, kdy za určitých okolností může mít fenomén jednoho dítěte v rodině i pozitivní vliv na jeho vývoj. V rodinách s jedním, maximálně se dvěma dětmi je intenzivnější a bohatěji projevovaná citová vazba mezi rodičem a dítětem, vývoji dítěte je věnována větší a aktivní pozornost, což se promítá i do školní úspěšnosti. V rodinách s více dětmi se může vykytovat autoritářské chování rodičů, kteří musí svoji pozornost věnovat více dětem najednou.¹⁸

Dalším z možných problémů jedináčků může být jejich **přetěžování**. To, co se v rodinách s více dětmi rozloží mezi více sourozenců, je u jedináčka soustředěno pouze na něho. V mnoha případech to znamená tendenci zatěžovat ho vyššími nároky na vzdělání, vyššími nároky citovými a zvýšenou snahou dosáhnout výchovného cíle. Jsou-li v rodině například tři a více dětí, mohou rodiče lépe srovnávat a odhadovat nadání každého svého dítěte. Zároveň také mohou lépe ovládnout své ambice a očekávání. V rodině, kde je pouze jedno dítě, je tato možnost podstatně snížena. Není žádnou výjimkou, že má-li dítě – jedináček stihnout vedle svých školních povinností ještě všechny kroužky, jazykové kurzy, tréninky a umělecké aktivity, které mu jeho rodiče zajistili, nemá prakticky žádné volno pro sebe a své kamarády. Rodiče často argumentují tím, že dítě si tyto mimoškolní aktivity vybralo samo a provozuje je rádo. Mnohdy je to však pouze snaha zajistit dítěti program na dobu, kdy jsou rodiče v zaměstnání a kdy by dítě – jedináček bylo doma samo.

18) HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 73 -76

Rodiče vychovávající pouze jedno dítě mají také větší sklon úzkostlivě sledovat jeho zdravotní stav. Často podnikají nejrůznější preventivní opatření, dodržují zásady zdravé výživy a hygieny. Tyto výchovné aspekty jsou kritické zejména v období středního školního věku, kdy má mimořádný význam právě konformita s dětskou skupinou a kdy je posměch druhých prožíván zvláště citlivě.

Nezřídka se stává, že jedináček je nástrojem v uspokojování určitých osobních cílů jednoho popřípadě obou rodičů. Někteří rodiče očekávají, že jejich dítě dosáhne cílů, kterých oni sami nikdy nedosáhli. V rodině, kde vyrůstá pouze jedno dítě, není kromě něho nikdo jiný, kdo by ještě přicházel v úvahu. Také v případě rozvodu se nedá jedno dítě rozdělit mezi oba rodiče. Jeho citový vztah k jednomu či k druhému z rodičů nabývá mimořádného významu, mnohdy se stává důvodem k přetahování. Dítě bývá nezřídka nástrojem vydírání, nátlaku a pomsty mezi rozvádějícími se rodiči.¹⁹

V knize *Podoby násilí v rodině* se uvádí: Odborníci se shodují na tom, že dítě pro svůj zdravý psychický vývoj potřebuje oba své rodiče. Nejedná se pouze o jejich fyzickou přítomnost, jde o to, aby dítě mohlo mít pozitivní emoční vazbu k matce a zároveň i k otci. Aby se nedostávalo do vnitřního konfliktu ve smyslu, že pozitivní vztah k jednomu rodiči vylučuje pozitivní cit k rodiči druhému. Jedná se převážně o takové situace v rodině, kde se rodiče dítěte rozvádějí a jejich rozvod je provázen vážnými spory. Rozvod rodičů je destruktivní proces pro každé dítě a rozvodová situace bývá bolestivá pro všechny zúčastněné. Často s sebou přináší takové pocity, jako jsou vztek, nenávisť, beznaděj, opuštěnost, bezmoc. Těchto pocitů by se však rozvádějící se rodiče měli vyvarovat. Čím více se stupňuje konflikt mezi partnery, tím více se oslabuje jejich rodičovská role a dítě ztrácí emočně stabilní rodiče. V situaci, kdy se život rodiny obrací naruby, je určitá míra emocionálního napětí normální. Zároveň je však třeba se pokusit, aby partnerský konflikt nenarušil rodičovskou roli.²⁰

Také v České republice přibývá rodin, ve kterých vyrůstá pouze jedno dítě. Navzdory tomu je stále ideálem rodina se dvěma dětmi. Tento typ rodiny si v České republice přeje takřka 70 % lidí. Přesto po narození prvního dítěte až polovina z nich dalšího potomka nemá. Nejčastějšími důvody, proč v rodině vyrůstá jen jedno dítě, jsou

19) MATĚJČEK Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 72 -75

20) GJURIČOVÁ, Š., KOCOURKOVÁ, J., KOUTEK, J. *Podoby násilí v rodině*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, spol. s.r.o., 2000, s. 38 - 43

důvody zdravotní a existenční potíže rodiny. V současné době má v České republice pouze jedno dítě každá pátá rodina. Z prognóz demografického vývoje vyplývá, že do dvaceti let bude žít v České republice až čtvrtina jedináčků.

Nelze také říci, že jedináčci jsou sociálně méně zdatní. Jejich sociální kompetence se rozvíjejí rychle, protože, pokud jsou společenšší a nechtějí vyrůstat sami, musejí se o své vztahy s ostatními dětmi sami přičinit. Obvykle si hledají takové kamarády, se kterými cítí určitou vnitřní spřízněnost.²¹

1.4 Doplněná rodina

Dalším pojmem, který s rodinou souvisí, je pojem **doplněná rodina**. S ním se můžeme setkat v knize Zdeňka Matějčka *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. „Doplněnou rodinu myslíme rodinné společenství, v němž jeden z manželského páru je vlastním biologickým rodičem dítěte, přičemž druhý je tzv. nevlastní.“²²

Zdeněk Matějček ve své knize *Dítě a rodina v psychologickém poradenství* říká: „Příchod nového vychovatele do rodiny, ať už v jakékoli právní formě znamená předně vážný zásah do rodinného systému. Tvoří se nový subsystém či nové subsystémy, v nichž si tento nově příchozí hledá své místo. Následkem toho dochází k rozrušení starých společenství a koalic a utváření koalic nových, třeba včetně koalice sourozenců proti onomu cizímu vetřelci.“²³

Tato nová rodinná situace může u dítěte vyvolávat i negativní postoje vůči nevlastnímu rodiči, například nevráživost, odpor, žárlivost. Na druhé straně mohou vzniknout situace, kdy se dítě snaží získat přízeň nové osoby a tím si vynahradiť svou dosavadní citovou deprivaci. Častá je i kombinace jednoho s druhým, tj. dítě na jedné straně nově příchozího rodiče odmítá a na straně druhé usiluje o jeho přízeň.

Velmi závažným se jeví také to, že dítě, které vyrůstá v doplněné rodině, má zpravidla ještě jednoho vlastního, tj. **biologického rodiče**, který žije jinde, a tak svým způsobem patří do dvou rodin. Problém vlastní versus nevlastní rodina je pro mnoho dětí natolik závažný, že ovlivňuje i ostatní jednání. U dětí se tak setkáváme s konfliktem

21) LABUSOVÁ, E. *Máme (jen) jedno dítě!* RODIČE Evropský rodinný měsíčník, 3/2012, str. 31 -32

22) MATĚJČEK Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 171

23) MATĚJČEK Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 172

loajality vůči rodiči vlastnímu, byť tento žije jinde, a vůči rodiči nevlastnímu, se kterým sdílí společnou domácnost.

Dalším poměrně závažným problémem pro dítě se může jevit i otázka rozdílných příjmení. Jiné příjmení má dítě nevlastní, jiné příjmení má dítě, které je dítětem nového páru, a to přestože spolu všichni žijí v jedné domácnosti. I tento rozdíl může dítěti neustále připomínat fakt, že je nevlastní. Zejména pokud se matka znovu provdá a změní se tak její příjmení. Tato okolnost neunikne pozornosti ostatních dětí už v mateřské škole nebo na prvním stupni školy základní. Může se stát, že se dítě za tuto situaci v rodině stydí a závidí druhým dětem jejich „normálnost“. Z toho nezřídka vznikají konflikty, děti situaci nechápou a nezvládají, a proto například provokují nebo mají tendence jinak se odlišovat.

S novým rodičem přicházejí do rodiny i noví příbuzní, babičky, dědečkové, tety, strýcové a v neposlední řadě i nevlastní sourozenci. Na druhé straně kontakty s rodinou druhého, biologického rodiče, který odešel, často pozvolna opadají. Nově příchozí přináší do rodiny své hodnoty, zájmy, zvyky. Změnit se mohou stravovací návyky, práva a povinnosti dětí v rodině, priority rodiny ve vzdělání. V určitém počtu takto vzniklých rodin nastává i situace, že jeden z partnerů má dřívější zkušenosti z rodinného života, které mohou být nezřídka i negativní, zatímco druhý partner je svobodný, bez dětí a rodinných zkušeností. Jindy komplikuje situaci doplněných rodin to, že se nově scházejí děti jednoho i druhého partnera. Setkávají se tak děti různého věku, původu, zvyklé na rozdílnou rodinnou hierarchii, s odlišnými životními zkušenostmi. Není výjimkou, že se páru narodí další – vlastní dítě. Potom vzniká nepřehledná situace a objevují se obtíže.

V této situaci musí rodina počítat s tím, že dítě nejen získává novou osobu, která je vychovává, ale zároveň jinou osobu – biologického rodiče ztrácí, i když jen napůl. Zde často vznikají další problémy doplněných rodin, a to jsou návštěvy u druhého rodiče, jejich časový harmonogram, plánování dovolených, obdarovávání celé této rozvětvené komunity, placení výživného mezi biologickými rodiči.

Ženy se v doplněné rodině dostávají do role nevlastní matky. V České republice je tato role spojována s pojmem **macecha**. Mnohé ženy se proto snaží představu o zlé maceše vyvracet. Nezřídka se u nich projevuje snaha udělat všechny členy své nové rodiny šťastnými, a to nejlépe hned. Macecha je ochotna angažovat se, obětovat se, a to jak pracovně, tak citově a nezřídka i finančně. Mohou se u ní projevovat nerealistická

očekávání jak vůči sobě, tak i vůči ostatním členům doplněné rodiny. Zavděčit se všem a hned však není v lidských silách. Nevlastní matky mohou nabýt dojmu, že zklamaly a selhaly. Tyto pocity se mohou objevit také proto, že nevlastní dítě nového rodiče testuje, zkouší a prověřuje, jak daleko může zajít. Nezřídka probíhá toto testování formou provokací.²⁴

1.5 Nevlastní rodina

Pro dnešní společnost není pojem nevlastní rodina nic neznámého nebo dokonce nového. Mnoho dětí dnes žije v nové nevlastní rodině. Všechny děti se do této situace dostaly ne svou vlastní vinou, ale z důvodu rozvodu nebo rozchodu svých rodičů nebo proto, že se narodily svobodným matkám. Každé jedno dítě se s touto svou životní situací vyrovnává po svém. Některé děti ji přijmou relativně lehce a klidně, jiné, možná ty více citlivé, fixované na oba dva své biologické rodiče, se s nevlastní nebo, jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, doplněnou rodinou vyrovnávají hůře. Někdy tato situace vede až ke zhoršenému prospěchu ve škole, problémovému chování, odmítání nového člena nebo členů rodiny. Potom je úkolem všech dospělých členů rodiny – zde jsou myšleni nejen rodiče, ale i prarodiče, strýcové a tety dítěti tuto situaci vysvětlit, pomoci mu ji pochopit a poskytnout mu dostatečnou citovou oporu a možnost se s novou rodinou situací vyrovnat.

S přibývajícím počtem rozvedených manželství přibývá i manželství nových a nových nevlastních rodin. Pouze malé procento rozvodů je proto, že se oba chtějí z manželství osvobodit a žít sami. Většinou minimálně jeden z partnerů už žije nebo chce začít žít s někým novým. Problémy, které potom vznikají v těchto nevlastních rodinách, vedou k tomu, že dítě začne provokovat, zlobit, přestane se učit, utíká z domova k prarodičům. Jiné začne úzkostlivě hlídat matku, chce být pořád s ní.

1.6 Problémy v nevlastních rodinách

Problémy vyskytující se v takovýchto rodinách lze rozdělit do tří okruhů:

- Příchod nového rodiče znamená zásah do dřívějšího rodinného systému, do zaběhnutých návyků a rituálů rodiny, do platných pravidel a způsobů jednání.

24) MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 171 - 184

- V nevlastní rodině má dítě ještě jednoho rodiče, který žije jinde svým vlastním životem. Tím pádem patří do dvou rodin.
- Příchodem nevlastního rodiče se dítěti mění i společenské zázemí. Objevují se noví členové rodiny, noví přátelé, přičemž ti staří se časem vytrácejí.

Tyto situace zvyšují nároky na adaptační schopnosti a psychickou odolnost dítěte. Nevlastní rodina je náhradou za rodinu vlastní a této skutečnosti by si měli být všichni účastníci plně vědomi. Je dobré si také položit otázku, co nevlastní rodina nahrazuje. Nahrazuje-li vlastní, fungující rodinu, nemůže nikdy být její plnohodnotnou náhradou. Pokud je náhradou za něco, co už dříve nefungovalo a bylo spíše zdrojem nervozity, nepohody, nevyrovnanosti, hádek, může i nevlastní rodina nahradit vnitřně rozvrácenou, odcizenou a nefunkční rodinu vlastní.²⁵

Po rozvodu rodičů se život dítěte komplikuje i skutečností, že má jiné příjmení než nevlastní rodič, který do jeho rodiny přišel. Rozdílná příjmení v rodině jsou i pro okolí velmi zajímavou skutečností, která může často vést k nepříjemným otázkám. Tento rozdíl vnímá citlivé dítě jako určitou nenormálnost a mnohdy se za ni stydí. Adoptuje-li nevlastní rodič dítě, mohou vzniknout další otázky. Pro osvojení dítěte nevlastním rodičem je totiž v našem právním řáde podmínkou souhlas druhého biologického rodiče. Právě tento udělený souhlas může v dítěti vyvolávat otázky typu: „Čí jsem vlastně dítě? Proč se mne můj vlastní rodič vzdal? Nechtěl mě? Nemá mě už rád? Ke komu teď vlastně patřím?“²⁶

A to nejsou všechny komplikace, které rozvod biologických rodičů dítěti přináší. Jak se má dítě vyrovnat s novými příbuznými a známými, kteří do rodiny přišli? Jak se má vyrovnat s odchodem dosavadních známých z rodinného života? Komu bude dávat dárky k narozeninám a na Vánoce?

1.7 Funkce rodiny

O tom, že rodina má nezastupitelné místo v životě každého z nás, asi není pochyb. Základní a prvotní funkcí rodiny je funkce biologicko - reprodukční. Teprve poté, co se rodičům narodí dítě, začne rodina plnit také své další funkce. Přivést na svět dítě je rozhodnutí, které je v životě rodičů zásadní. Mnozí mladí, ale nejen mladí lidé toto

25) MATĚJČEK Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994, s. 66 - 67

26) MATĚJČEK Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994, s. 78 - 80

rozhodnutí odkládají na stále pozdější a pozdější dobu. Své rozhodnutí zdůvodňují například slibně se rozvíjející kariérou, dobře placeným zaměstnáním, možností získávat pracovní zkušenosti v zahraničí. Důležitou roli hraje také vlastní bydlení mladých, které je v mnoha případech spojeno s vysokou hypotékou, tu jsou mladí lidé nuceni po mnoho let splácet. Proto ani jeden z partnerů nemůže zůstat doma na mateřské a rodičovské dovolené. Mnohé páry, které nejsou dostatečně připraveny starat se o malé dítě, si pořizují různé náhrady – psy, kočky, které nevyžadují tolik zodpovědnosti, péče a sebeobětování jako výchova dítěte. U domácího zvířete existuje i jakási možnost se nechtěného člena rodiny zbavit, což je v případě dítěte velmi obtížné.

Péče o dítě je dlouhodobý, náročný závazek, který si ne každý dokáže představit. Mnohé páry se v současnosti rozhodnou, že si dítě nepořídí vůbec. Takovéto rozhodnutí má i své negativní stránky. Muži mohou relativně bez problémů počít dítě po čtyřicítce nebo po padesátce, k tomu však potřebují výrazně mladší partnerku. Ženy, které toto rozhodnutí učinily a následně ho po čtyřicítce litují, mají v mnoha případech s početím dítěte velké problémy, podstupují umělá oplodnění, genetická vyšetření a vystavují sebe i své dítě poměrně velkému zdravotnímu riziku. Mnohým ženám se nepodaří mít dítě vůbec, přestože dnešní věda dokáže skoro nemožné.

1.8 Základní funkce rodiny

Základní funkce rodiny dle Krause a Sýkory jsou:

- **Biologicko - reprodukční funkce.** Je základní a neměnnou funkcí, v posledních letech však můžeme pozorovat úbytek narozených dětí. Novodobý trend je takový, že dítě je rodiči vnímáno jako překážka v profesním růstu, v životní a pracovní realizaci, jako přepych, který si někteří nemohou z ekonomických důvodů dovolit. Přibývá párů, které narození dítěte odsouvají na pozdější dobu a také těch, kteří o dítěti neuvažují vůbec.
- **Sociálně – ekonomická funkce.** Členové rodiny se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu určitého povolání, současně se rodina sama stává významným spotřebitelem, na kterém je závislý trh. Poruchy ekonomické funkce se projevují v hmotném nedostatku rodin, což může být v dnešní společnosti také důsledek nezaměstnanosti nebo zvyšování nákladů.

- **Ochranná, zaopatřovací, pečovatelská funkce.** Zabezpečuje funkce biologické, hygienické a zdravotní. Do roku 1990 tyto funkce z velké části zabezpečoval stát. V současné době se opět stále více předpokládá spoluúčast občanů. Například pacienti jsou z nemocnice propouštěni brzy do domácího ošetřování, preventivní lékařské prohlídky jsou závislé na vůli pacienta, což znamená, že občan se musí sám postarat.
- **Sociálně výchovná funkce.** Rodina je první, zásadní sociální skupinou, která učí děti přizpůsobovat se sociálnímu životu, učí je základním návykům a způsobům chování ve společnosti, připravuje je do praktického života.
- **Emocionální funkce.** Je nezastupitelná, pouze rodina umí dítěti vytvořit prostředí plné lásky, bezpečí, jistoty a citového zázemí. Právě z důvodů nestability rodinného prostředí v posledních desetiletích je plnění této funkce v některých rodinách velmi obtížné. Přibývá týraných, zanedbávaných a deprimovaných dětí.²⁷

Blahoslav Kraus ve své knize *Základy sociální pedagogiky* zmiňuje ještě funkci rekreační, relaxační a zábavnou. *„Aktivity tohoto typu se týkají všech členů rodiny, ale pro děti mají samozřejmě význam největší. Jak rodina tuto funkci plní se projeví například v tom, do jaké míry tráví všichni členové rodiny pohromadě svůj volný čas, jakým zájmovým činnostem se věnují, jakým způsobem tráví dovolené apod.“*²⁸

Fyzické přežití jednotlivce bylo v minulosti spojeno s potřebou žít v rodině jako celku. Nežít v rodině potažmo v manželství znamenalo silnou ekonomickou nejistotu a často i přímé existenční ohrožení. Rodina bývala nástrojem, který lidem umožňoval přežít ve společnosti, zplodit a vychovávat děti, rozmnožit a předat jim rodinný majetek. Manželství bylo jednou z mála institucí, která umožňovala lidem v rámci možností vést slušný a alespoň částečně zabezpečený život. V moderní společnosti dochází k pozvolnému uvolňování ekonomické závislosti na rodině a rodinném majetku. Rodinný život přestává být chápán jako prostředek přenosu rodinné tradice a majetku a stává se individuálním rozhodnutím dvou lidí, kteří spolu zakládají nový typ rodiny. Výběr partnera přestává být věcí rodičů, ale je ponechán na dětech, dochází k přesunu některých funkcí rodiny na stát, například péče o nemocné, přestárlé a sociálně slabé. Dochází

27) KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I.* 1. vyd. Brno: IMS, 2009, s. 33- 36

28) KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky.* 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 83

k situaci, kdy s jistou mírou nadsázky můžeme říci, že ženy nepotřebují k přežití muže, muži se lehce obejdou bez žen, děti nepotřebují své rodiče a rodiče nepotřebují své děti, neboť se o ně postarají sociální instituce.²⁹

1.9 Současná česká rodina

V České republice vzrůstá v současnosti počet dětí vyrůstajících v neúplných rodinách. Z celkového počtu 1 406 000 rodin se závislými dětmi, tj. s dětmi do 26 let, představují neúplné rodiny téměř pětinu (18,2 %), což je něco kolem 250 000 rodin. Podle šetření Českého statistického úřadu se většinou jedná o rodiny, kde matky sami vychovávají své děti. Matky v neúplných rodinách mají v porovnání s matkami v úplných domácnostech nižší vzdělání a jsou častěji nezaměstnané. Podle Českého statistického úřadu je podíl neúplných rodin vysoký zejména na severozápadě Čech a na severní Moravě, kde je vysoká nezaměstnanost a nižší podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním.

Za hlavní důvody této situace považují konzervativní politici a zastánci tradiční rodiny nedostatek náboženské výchovy a příliš štědré sociální podpory, které umožňují zejména ženám žít mimo oficiální rodinný svazek. Další příčinu spatřují v emancipaci a přílišném vzdělání žen, obojí jim údajně brání v plnění mateřských a manželských povinností.³⁰

29) KATRŇÁK, T., et. all. *Na prahu dospělosti. Partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2011, s. 20 - 22

30) <http://www.google.com/search?q=domaci+292423+kazde+pate+domacnosti+ziji+deti+jen+jednim+site:www.noviny.cz>

2 MANŽELSTVÍ

Snad v každé lidské společnosti existoval a existuje společností uznávaný typ svazku mezi mužem a ženou, tento svazek nazýváme manželství. Manželství je blízký vztah mezi dospělým mužem a dospělou ženou – manžely. Užší citové pouto navazuje snad pouze matka se svým dítětem. Dále je to svazek sexuální, kde každý z manželů předpokládá, že mu jeho partner bude po celou dobu trvání manželství věrný. Dochází zde k dělbě práce v rodině, domácnosti a při výchově dětí. Manželé podvědomě předpokládají, že uzavřeli svazek na celý život. V manželství si však nelze smluvně nebo jiným projevem vůle vymínit například věrnost, vzájemnou pomoc, finanční uspokojení potřeb rodiny, odpovědnou péči o děti, pomoc v nemoci, ve stáří, při nemohoucnosti. Hlavním smyslem manželství by mělo být založení rodiny, to znamená společně zplodit a vychovávat děti. Současná společnost považuje manželství spíše za formální svazek, mnozí mladí a nejen mladí lidé společně žijí, vedou domácnost a vychovávají děti bez toho, aby uzavřeli manželství. Jedním z důvodů může být i to, že současná společnost už dávno neodsuzuje nesezdané páry, svobodné matky a nemanželský sex. Díky tomu, že svobodné matky vychovávají své děti bez partnera, pobírají mnohdy štědré sociální dávky, které by jako vdané nikdy nedostaly. Společnost tak demotivuje lidi k zakládání rodin, pospolitosti a pomoci. Proč se bude mladá matka vdávat, když jí stát vyplácí štědré sociální dávky a s otcem svých dětí může pouze žít bez závazků a povinností?

Partnera si už dnes mnozí nehledají na celý život, ale mnohdy na jednu noc, jeden měsíc nebo jeden rok. Rozchod je relativně jednoduchou záležitostí. Většina mladých lidí nemá se svým partnerem společný majetek, společné bydlení a děti. Mladí lidé začínají sexuálně žít velmi brzy, díky dostupné, spolehlivé a levné antikoncepci nemusí mít strach z nechtěného těhotenství. Zvykají si na jednoduchý život, mnozí chtějí studovat, cestovat, získávat nové zkušenosti, učit se jazyky, budovat kariéru. Nechtějí mít zodpovědnost za chod domácnosti, výchovu dětí a udržení manželství. Rodiče už dávno nenutí své děti do svatby, stabilního partnerského vztahu a věrnosti, ale tolerují jejich volné soužití i častou výměnu partnerů. Všechny tyto změny s sebou přinášejí nejen pozitiva, ale také negativa. K negativům například patří mimo jiné malá porodnost, nízký počet dětí v rodině, menší počet stabilních manželství. Mnohé děti proto neví, jaké to je vyrůstat v rodině, kde je táta i máma.

V současné společnosti stoupá počet rozvedených manželství, takzvaných nesezdaných soužití a nemanželských dětí. Za dob našich prababiček a pradědečků to byl jev zcela výjimečný, vyskytující se pouze mezi nižšími sociálními vrstvami. Ještě před rokem 1989 bylo reakcí na nesezdané soužití přinejmenším pozvednuté obočí, významné pohledy a všetečné otázky cože slečně chybí a proč si ji dotyčný mladý muž nechce vzít. Dnes se nad těmito jevy nikdo nepozastavuje. Naopak můžeme sledovat vývoj spíše opačný, tj. pozvednuté obočí, významné pohledy a všetečné otázky těm, kteří spolu před vstupem do manželství nežili alespoň krátce v manželství na zkoušku. Z manželství na zkoušku je velmi lehké odejít, partneři si sbalí své věci a odejdou. Nedomlouvají se na podmínkách rozvodu, nedělí si společný majetek, nestarají se, co bude s jejich dětmi.

Situace ve společnosti nás učí nezodpovědnosti. Stejně lehce jako opustíme nemilovaného partnera, tak lehce si žena nechá vzít nechtěné dítě nebo už narozené dítě odloží do dětského domova. Děti bez výčitek svědomí opouští své staré a nemocné rodiče a prarodiče, nebo je v lepším případě odloží do domova důchodců či senior centra. Nikdo z mladých lidí se nezamýšlí nad tím, jak rychle čas plyne a že sami jsou už teď potencionálními klienty center pro seniory, léčeben dlouhodobě nemocných nebo dokonce adepty na týrané a opuštěné seniory. Děti vidí, jak se jejich rodiče chovají ke svým rodičům, a v budoucnu jim stejnou péči poskytnou také.

2.1 Manželství v rodinném právu

Rodinné právo bylo v našem právním řádu součástí občanského zákoníku, v padesátých letech dvacátého století se z něho vydělilo. V současné době je základním pramenem českého rodinného práva zákon číslo 94/1963, zákon o rodině. Mezi další prameny českého rodinného práva patří Listina základních práv a svobod, mezinárodní úmluvy, například Úmluva o právech dítěte a občanský zákoník. Rodinné právo v objektivním smyslu chápeme jako souhrn norem, které upravují rodinně právní vztahy, v subjektivním smyslu je to soubor práv a povinností spojených se vznikem a zánikem manželství, s právy a povinnostmi rodičů a dětí navzájem.³¹

31) BEDNÁŘ, V., BERNÁŠEK, M., BEROUŠKA, P. *Soukromé právo pro neprávnický*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova, 2003, s. 158

Zákon o rodině definuje v § 1 manželství takto: „*Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí. Muž a žena, kteří spolu chtějí uzavřít manželství, mají předem poznat své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav, aby mohli založit manželství, které splní svůj účel.*“³²

Manželství je tedy českým právním řádem definováno jako trvalé společenství muže a ženy, založené zákonem stanoveným způsobem. Je-li zákonem řečeno, že je manželství trvalé společenství, není tím ale myšleno, že musí trvat od jeho uzavření po celou dobu života obou manželů. Zákon předpokládá, že lidé nejsou ideální ani dokonalí, počítá s tím, že ne každý dokáže žít po celý život s jedním partnerem v trvalém svazku, proto také počítá s rozvodem.

Trvalost manželství můžeme chápat jako určitou dlouhodobost, je to rozhodnutí muže a ženy žít spolu nikoli krátkodobě a na zkoušku. Uzavřou-li dva lidé manželství, nemohou své rozhodnutí jen tak, svévolně změnit. Všeobecně rozšířený názor, že od manželství lze do 24 hodin odstoupit a tím jej zrušit, není pravdivý. Manželství bylo uzavřeno zákonným způsobem, a proto jej může zrušit pouze zákon.

Manželství plní tři základní funkce – **funkci sexuálního soužití, výchovu dětí a vzájemnou pomoc**. V každém stádiu manželství jedna funkce převažuje. V mladém manželství zcela jistě převažuje funkce sexuální. Mladí manželé ještě nemají děti a vzájemná pomoc zde ještě není tak důležitá. Po narození dětí je nejdůležitější funkcí jejich výchova. Ve stáří, kdy sexuální potřeby manželů ustupují a děti jsou samostatné, nastává situace, kdy jeden z manželů není zcela zdravý, a stává se tak závislým na pomoci toho druhého.³³

2.2 Definice manželství

Manželství je společností uznáný svazek muže a ženy, se kterým jsou spojena práva a povinnosti. Tato práva nejsou závislá na jednotlivcích, kteří do něj vstoupili, ale vznikají nezávisle na nich. Manželství plní řadu funkcí, ke kterým patří mimo jiné legalizace pohlavního styku, určuje status dětí, především jejich dědickou posloupnost, upravuje

32) ZÁKON č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

33) CHODĚRA, O. *Manželství, partnerství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, spol. s.r.o., 2002, s. 10 - 11

ekonomické otázky manželů. Souvisí s ním dělba práce mezi manželi, dělba majetku získaného za dobu manželství. Manželství v České republice existuje ve formě **monogamie**. Je to párové manželství jednoho muže s jednou ženou. Termín vznikl spojením řeckých slov **monos** - jeden, sám a **gamos** - manželství nebo také jednota. Monogamie dnes existuje ve všech vyspělých společnostech. Vedle monogamie se vyskytuje také **polygamie** čili **mnohomanželství**. Je to rodinné soužití muže či ženy s více partnery opačného pohlaví. **Polygynie** neboli mnohoženství je soužití jednoho muže s několika ženami. **Polyandrie** neboli mnohomužství je stav, kdy jedna žena má více než jednoho manžela. Tyto svazky existují pouze zřídka. V některých společnostech se ještě dnes vyskytují poměrně komplikovaná manželská pravidla, která upravují příbuzenské vztahy a určují, ze kterých kategorií lze vybírat partnery. Pro evropskou kulturu je podstatným předpokladem pro uzavření manželství i citový vztah mezi budoucími manžely.³⁴

Manželství je historicky podmíněná, společností upravená forma vztahů mezi dospělým mužem a ženou. Stanovuje jejich práva a povinnosti vůči sobě navzájem, vůči svým dětem a ostatním příbuzným. Společenská podstata manželství je podmíněna vztahy, které vládnu v dané společnosti. Manželství podléhá vlivům politiky, práva, morálky či náboženství. Jeho hlavním účelem je **založení rodiny**.³⁵

Manželství je právní vztah, který zavazuje muže a ženu ke společnému životu. V moderní západoevropské společnosti je povolena pouze **monogamie**. Je zde však také vyšší míra tolerance společnosti k rozvodům a uzavírání nových manželství. Manželství je relativně nestabilním svazkem, na který mají vliv mnohé faktory, například emancipace žen, ztráta vlivu širší rodiny na manželský pár, omyl při volbě partnera, kterému již nemůže zabránit zásah příbuzných. Ekonomické a praktické důvody vedou mladé páry k odkladu vstupu do manželství. Zvyšuje se i počet jedinců, kteří do manželství nevstupují vůbec, protože považují svobodný život za hodnotu pro ně osobně vyšší.³⁶

34) UNIVERSUM VŠEOBECNÁ ENCYKLOPEDIE 5. díl / Ko - Ma. 1. vyd.. Praha: Odeon, 2001, s. 647 - 648

35) ILUSTROVANÝ ENCYKLOPEDICKÝ SLOVNÍK II. díl J -Pri. 1. vyd.. Praha: ACADEMIA, 1981, s. 446

36) JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2007, s. 148

2.3 Rozvod

V České republice zanikají manželství nejčastěji rozvodem nebo smrtí jednoho z manželů. Snoubenci vstupující do manželství jsou přesvědčeni o tom, že právě jejich manželství bude trvat celý život. Realita je však taková, že po určitém čase oba nebo jeden z manželů zjistí, že partner nesplňuje jeho vysněné představy, že rodinný život mu nevyhovuje, nebo ho dokonce svazuje a omezuje. Může si také najít někoho jiného, kdo se v danou chvíli jeví tím ideálním partnerem pro další a samozřejmě celý život. Zde potom přichází na řadu rozvod manželství.

Rozvod patří k nejbolestivějším a velmi komplikovaným životním událostem. Neodehrává se ve vzduchoprázdnu, většinou nepřijde ze dne na den, kdy se jeden z manželů rozzlobí, má všeho dost, navštíví advokáta a podá žádost o rozvod. Většinou je to důsledek nespokojeného, nešťastného, konfliktního vztahu dvou lidí.

Každému rozpadu manželství předchází otevřená či skrytá manželská krize. Manželé nejsou ochotni a schopni se spolu rozumně domluvit na maličkostech. Jeden na druhém vidí pouze chyby. Hledají malicherné důvody k hádkám, rozporům a rozepřím, což je v mnoha případech první krok k rozvodu.

Podle MUDr. Miroslava Plzáka rozeznáváme tři stupně manželské krize.

- **Lehká manželská krize.** Je krátkodobá, nahodilá, trvá maximálně několik týdnů, poté odezní a znovu se neobjevuje. Manželé si krizi prožijí, ale příště si oba dva dávají pozor, aby se znovu neobjevila. Z toho vyplývá, že se manželům podaří krizi zvládnout. Někdy proto, že radu hledali v poradně, jindy proto, že jsou dostatečně odolní a umí zvládat životní nesnáze. Nepřátelské nálady, které v domácnosti vládly, odeznívají. Po čase nepohody, napjaté atmosféry a krize se situace v rodině uklidní a stabilizuje.
- **Středně těžká manželská krize.** Trvá déle než tři měsíce. V některých případech se stává, že ji manželé překonají, většinou ale neumí zabránit jejímu opakování a návratu. Nepřátelství mezi nimi je už intenzivní, odezní-li, tak pouze ve formě temného mlčení.
- **Těžká manželská krize – konflikt.** Trvá déle než šest měsíců, mezi manželi vládne averze, nesnášenlivost, nepřátelství. Tento konflikt má tendenci směřovat k rozvodu.

Stává se, že krize mezi manželi je asymetrická, jeden chce manželství zachránit, kdežto druhý je k jeho zachování lhostejný. Faktem je, že při konfliktu se manželé neumí dorozumět, hádají se, urážejí, odcházejí z domova, ale přesto je zjištěno, že: manželka vaří, pere, uklízí. Manžel dává dostatečný obnos na provoz domácnosti. Je zajištěna péče o děti. Nikdo z manželů neopouští domov bez dohody s tím druhým.³⁷

2.4 Nejčastější důvody manželského rozvratu

„Jako nejčastější důvody manželského rozvratu jsou v posledních desetiletích uváděny:

- *Rozdílné názory na trávení volného času.*
- *Nedostatek společných zájmů.*
- *Rozdílné názory na práva a povinnosti v domácnosti.*
- *Mimomanželský vztah partnera.*
- *Rozpory ve finančním hospodaření.*
- *Nespokojenost v intimním soužití.*
- *Mimomanželský vztah vlastní.*
- *Nedostatek tolerance ze strany partnera.*
- *Hrubé jednání partnera.*
- *Rozdílné názory na výchovu dětí.*
- *Charakterové vady partnerky.*
- *Žárlivost partnera.*
- *Závislost na alkoholu partnera.*
- *Partner nemůže mít děti.*“³⁸

Pohled na zde uvedené důvody manželského rozvratu v nás může vyvolat představu, že v manželství hrají nejdůležitější roli společné volnočasové aktivity manželů, rozdělení povinností v domácnosti a sex.

Dalším z důvodů může být také to, že současná žena už nemusí vstupovat do vynuceného nebo neformálního manželství, svěřovat své dítě dobročinné instituci nebo spoléhat na štědrost rodičů či bývalého partnera. Státní podpora dnes převážila ať už ve

37) PLZÁK, M. *Manželská tonutí*. 1. vyd. Praha: nakladatelství MOTTO, 2000, s. 13-14

38) NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., s. 14-15

formě přímých příspěvků nebo prostřednictvím všeobecně dostupné péče o malé děti. Různé druhy péče o děti ze strany státu dnes výrazně usnadňují situaci osamělých rodičů, včetně těch rozvedených.³⁹

V časopise *Děti a my* v článku *Já už s tebou nechci být*, uvádí autorka tři podle ní nejdůležitější faktory, které se podílejí na krizi dnešních vztahů, jsou to:

- Dnes na rozdíl od minulých dob nemusí žít lidé v partnerství proto, aby prožili relativně dobrý život.
- Lidé ztrácí dovednost žít s druhým. Dříve lidé věděli, že s tím druhým nějak vyjít musí, protože jiná varianta nebyla možná. Tato dovednost se také pěstovala mnohem více než dnes. Dnešní smutnou pravdou je, že rozejít se a začít jinde budovat nový vztah je mnohem lehčí, než partnerství pracně renovovat a pečovat o něj.
- S rostoucí schopností ženy uživit se roste i její nechuť nechat se zneužívat. Relativně slušné ekonomické zajištění se stalo urychlovačem rozvodu. V minulosti ukončilo mnoho nespokojených a nešťastných lidí svoji nespokojenost s partnerem povzdechem: Kam bych šel, kam bych šla? Dnes, pokud spolu chtějí dva lidé žít, nemusí hledět tolik na ekonomické výhody, ale zaměřují se více na osobnost. Partnerské chyby, které jsou ve fázi zamilovanosti vnímány jako roztomilé originality, jsou po jejím opadnutí viděny jako nepřekonatelné překážky.⁴⁰

V době před rozvodem hrozí dítěti dva extrémy, na straně jedné je to nedostatek láskyplné péče ze strany rodičů, kteří jsou zcela pohlceni svými vlastními problémy a nemají na děti dostatek času. Na straně druhé je to nadměrná, ochranná péče, ne zřídka spojená s pokusem dítě ovládat. Dítě by však mělo v této chaotické době mít pocit stability. Mělo by se mu zdůrazňovat, že je oba rodiče mají rádi, že i přesto, že se rozvádějí, budou stále mámou a tátou. Obecně je podceňována i role prarodičů. Rozvod rodičů není důvodem k ukončení kontaktů s dědečkem a babičkou. Dítě by v této situaci také nemělo být konfrontováno s katastrofickými vizemi, ale naopak by mělo být uklidňováno, ujišťováno, že vše bude zase brzy v pořádku. Rodiče by měli dítě ujistit, že ono za rozvod nemůže, nezůstane samo, může se spolehnout na stejné lidi jako dříve.

39) GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 2000, s.182

40) BACHÁROVÁ, G. *Já už s tebou nechci být...* *Děti a my*. 12/11, str. 29 - 30

V některých případech může být vhodné poskytnout dítěti náhradní zdroj kladných požiteků, například formou nových sportovních aktivit nebo koupí domácího mazlíčka.⁴¹

Rozvod manželství je vždy velkým zásahem do rodinného života. Na jedné straně má za úkol ukončit dlouhodobý disharmonický stav, který se v manželství objevil, na druhé straně je každý rozvod doprovázen spoustou negativních následků, které zasahují do mnoha oblastí života rozvádějících se manželů a jejich dětí. Rozvod je formálně - právní ukončení manželství poté, co selhaly ostatní způsoby, jak manželské problémy vyřešit. Očekávali bychom tedy, že rozvod ukončí dlouhodobě konfliktní situaci v rodině, přinese obnovení klidu a duševní rovnováhy rozvádějících se partnerů. Často bývá opak pravdou. Právě po rozvodu se objevují další složité rozpory týkající se například toho, komu budou svěřeny do výchovy děti, jak s nimi bude upraven styk, jaké bude majetkové vyrovnání mezi rozvedenými manžely a snad největším problémem je úprava bydlení po rozvodu.

Rozvod je vždy dlouhodobý proces, který je u většiny rozvádějících se párů spojen se stresem. Důležitou roli v procesu adaptace po rozvodu hraje psychosociální adaptabilita jednotlivce. Je to vlastně jeho schopnost vyrovnávat se se složitou a novou životní situací. Čím vyšší je tato adaptabilita, tím rychlejší a úspěšnější je vyrovnání se s porozvodovou situací. Rozvedení partneři se po rozvodu musí vyrovnávat se spoustou dalších zátěžových situací, mezi něž mohou patřit pocity osamělosti, úzkosti, strachu z toho, co bude. Dále se mohou objevit například nespavost, nepřiměřená podrážděnost, výkyvy nálad, migrény. Teprve pokud pokračuje proces adaptace po rozvodu úspěšně, vrací se jim sebevědomí, pocit životní spokojenosti a postupně mizí dřívější neurotické příznaky.

Představa, že rozvod je pouze záležitostí citovou a že jsou zasaženi pouze rozvádějící se partneři, je chybná. Rozvrat manželství zasahuje do mnoha dalších oblastí života, například do životní úrovně rodiny, zaměstnání, vztahů k příbuzným a přátelům, vztahu k dětem, citového života ve vztahu k druhému pohlaví, vztahu k bývalému partnerovi a do oblasti zdraví.⁴²

41) NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., s. 58 -60

42) MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. I. vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 1999, s.31 -32

Dalším problémem rozvádějících se manželství je to, že se rodiče neumějí nebo nechtějí rozvádět klidně a kulturně. Do sporů mezi nimi jsou velmi často zatahovány jejich děti, které se stávají rukojmími a zbraní, jak tomu druhému ublížit. Nežádka také dochází k rozdělení sourozenců. Mnozí rodiče soudí, že se jejich dětí rozvod nijak nedotýkal, že jej vůbec nevnímaly, především pokud se týkal dětí do tří let. Zkušenosti dětských psychologů však říkají, že až na sporadické výjimky se rozvod dotýká dítěte vždy. Každé dítě tuto situaci těžce prožívá, protože se jeho blízcí lidé rozcházejí. U některých dětí se to projeví tak, že se stáhnou do sebe, u jiných tím, že se stávají neklidnými, podrážděnými, agresivními. Rodiče to vesměs pokládají za zlobivost, nejsou si ochotni připustit, že příčinou je rozvod.

Jestliže konflikt mezi rodiči pokračuje i po rozvodu, napětí doma trvá, i nadále je nervový systém dítě nepřiměřeně zatěžován. Následky se nemusí nutně projevit hned, ale například až v období, kdy si bude dítě hledat vlastního životního partnera, v době, kdy se zamiluje, nebo bude zakládat vlastní rodinu a vychovávat svoje děti. Psychologové varují, že děti jsou zpravidla vnímavější k celkovému dění v rodině více, než si jsou dospělí ochotni připustit.

Ani po rozvodu není možné rodičovství jako takové zrušit. Můžeme ho zapírat, potlačovat či se k němu nehlásit, ale rušit je nemůžeme. I po rozvodu zůstáváme rodiči, tj. matkou či otcem a neseme plnou odpovědnost za příznivý vývoj svých dětí. Proto by rodiče po rozvodu neměli zaměňovat citové potřeby svých dětí za potřeby materiální. Nemusí je zahrnovat drahými hračkami, značkovým oblečením nebo nejnovější technikou. To rozhodně není ta nejdůležitější věc, kterou dítě ve svém životě potřebuje.

Co dítě opravdu potřebuje, jsou oba rodiče. Největší výhodou pro dítě je, jestliže jsou mu po rozvodu zachováni oba rodiče, a pokud si rodiče vědomí svého rodičovství sami zachovají. Nejdůležitější je proto zrušit vzájemné nepřátelství. Jedna psychologická poučka říká: *„Dítě si zvykne žít docela dobře ve dvou různých světech, pokud se mu nepřátelsky nemíchají. Pokračující nepřátelství rodičů vyvolává totiž v dítěti zcela zákonitě silné vnitřní napětí, které je pak úrodnou půdou pro neurotické potíže, poruchy chování a jiné nepříznivé komplikace ve vývoji jeho osobnosti.“*⁴³

43) BAKALÁŘ, E. ET ALL. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 43, 122 -125

Další důležitou věcí, kterou by měli rodiče po rozvodu dodržovat, je nepopouzet dítě proti bývalému partnerovi. V České republice je dosud pravidlem, že dítě je svěřeno do péče matky a často se tak stává nástrojem její pomsty. Matka se snaží otce ze života dítěte vyloučit a vymazat. Popouzení proti druhému rodiči je záměrná činnost. Důležité je nejen to nedělat, ale zároveň vést dítě tak, aby o druhém rodiči mělo dobré mínění. Proto nestačí pouze o tom druhém nemluvit špatně, ale mluvit o něm dobře. Vždyť každý z nás má své dobré a špatné vlastnosti. Je nutné posilovat v dítěti vědomí, že ačkoliv se rodiče rozvedli, stále je může pokládat za dobré lidi. Dětskou psychiku naopak velmi poškozují, poslouchá-li od matky, že jeho otec byl darebák, zálezník, násilník a alkoholik. Či naopak od otce stále slyší, že matka je falešná hysterka, která rozhazuje jeho peníze.

Dítěti je možné vysvětlit, že rodiče spolu nemohli žít, protože měli rozdílnou povahu, ale to nic nemění na věci, že ho oba mají stále stejně rádi. Špatné je také bránění ve styku s druhým rodičem, daleko účinnější je stanovit podmínky styku rozumně a účelně. Optimální formou by bylo volné pokračování rodinného vztahu, tj. vzájemný styk mezi rodičem, který s dítětem nežije, se stane věcí dohody obou rodičů. Časový rozvrh a forma se domluví podle okolností, které oba rodiče pečlivě zváží. Vše je možné po vzájemné dohodě měnit a upravovat. Soud zde nemusí nijak zasahovat, všichni jsou ušetřeni nepříjemností a napětí. Výhodou takto domluveného styku je, že odpadá napětí, popouzení a vzájemné podplácení dítěte. Jinou možností je úprava styku s dítětem podle předem přesně stanovených podmínek a časového harmonogramu, který musí všichni přesně dodržovat a který je dán soudem.⁴⁴

2.5 Jak říct dítěti: „My se rozvádíme.“

Rozvádějící se manželé řeší pro ně kardinální otázky typu: Komu připadne nová kožená sedací souprava? Kdo bude bydlet ve společném bytě? Komu zůstane nové auto a kdo bude splácet jeho leasing? Málo rodičů se však zamýšlí nad otázkami typu: Kdo řekne našim dětem, že se rozvádíme? Kdy jim to řekne? Kde, případně při jaké příležitosti jim to sdělíme? Rodiče si většinou nepřipouští, že právě tyto otázky jsou pro jejich děti nejdůležitější. Děti nepotřebují vědět, že táta odjede v novém autě, že bude splácet jeho leasing a že mámě zůstane ta nová, kožená sedací souprava. Ony potřebují mít jasno

44) BAKALÁŘ, E. ET ALL. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Lidové noviny, 1996, s. 43, 126 -129

v jiných věcech. Například v tom, že i když se máma s tátou rozvádějí, není to jejich vina. Že je budou mít i po rozvodu stejně rádi jako před rozvodem. Že se budou moci na oba dva pořád spolehnout.

Dítěti by měl sdělit fakt, že se rodiče rozvádějí, ten z rodičů, který to dokáže nejlépe. Není pravidlem, že o rozvodu by měl dítě informovat jeho iniciátor, i když je to požadavek oprávněný, ale ne vždy reálný a odpovídající vzniklé situaci. Zahraniční literatura například doporučuje, aby si oba rodiče s dětmi v klidu sedli a sdělili jim to společně. Toto společné sdělení se však nedoporučuje v případech, že následně propukne hádka, což v případě rozvodu bývá pravidlem. Dítě má být o této situaci informováno teprve tehdy, až jsou věci jasné, například když je podána žádost o rozvod. Je nesmyslné informovat dítě o rozvodu po každé hádce, kdy si manželé v afektu rozvodem vyhrožují. Tato skutečnost by mu měla být sdělena tam, kde se cítí dobře. Vhodné je například místo, kde je možné využít určitou intimitu, například tam, kde je rodič může vzít na klín, obejmout ho a společně s ním posedět. Dítěti by vše mělo být sděleno klidně a způsobem, kterému rozumí. Rozhodně by v něm neměly být vyvolávány pocity nejistoty a úzkosti.

Podle věku dítěte a konkrétní situace v rodině může rodič dítěti například sdělit: „Přestali jsme si s maminkou rozumět. Nechceme se stále hádat, a tak jsme se dohodli, že se rozejdeme.“ Pokud za rozvodem stojí vztah jednoho nebo obou rodičů, je vhodné to dítěti sdělit. Může se například říct: „Jsem přesvědčen, že jsem si našel někoho, koho mám rád více než tvoji maminku.“ Vhodné je také dodat, že i přesto, že jeden z rodičů odchází, budou ho oba stále mít rádi jako jeho rodiče.

I v případě, že jeden z rodičů odejde a chce za sebou spálit všechny mosty a o vlastního potomka neprojevuje zájem, měl by druhý z rodičů reagovat spíše umírněně. Například vysvětlením: „Tatínek od nás odešel, chce zůstat sám, případně má novou rodinu a s námi už nechce být.“ Není vhodné dítěti říkat: „Už tě nemá rád, vykašlal se na tebe a jsi mu úplně lhostejný.“⁴⁵

45) NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 117 – 121

2.6 Uspořádání rodiny po rozvodu

Rozpad rodiny představuje pro dítě značnou zátěž. Rozvodem rodičů ztrácí dítě jistotu rodinného zázemí. Rozklad rodiny otřese celkovou jistotou dítěte ve smyslu „nemůžeš-li se spolehnout na své rodiče, nemůžeš se spolehnout na nic.“ Rozvádějící se rodiče jsou stresovaní, traumatizovaní, podráždění a zlostní. K dětem bývají méně vřelí, ale i méně důslední, protože jsou zahlcení vlastními problémy. Rozpad rodiny se obvykle projeví i ve školních výsledcích.⁴⁶

Při rozpadu manželství se děti nejvíce obávají, že přijdou o jednoho nebo o oba své rodiče. Tento strach je obzvláště silný také proto, že se rodiče vyhýbají jeden druhému, přou se a hádají. Někteří rodiče se snaží zabránit druhému partnerovi ve styku s dětmi také za pomoci právníků, psychologů či dětských lékařů. Nejdůležitějším z úkolů, který by měli rozvádějící se rodiče zvládnout, je zůstat rodiči i v situaci, kdy už nejsou partneři a milenci. Výzkumy ukazují, že zachování častých kontaktů s oběma rodiči je prvním faktorem, který významně ovlivňuje proces přizpůsobování se dětí rodinné situaci po rozvodu. Druhým, neméně významným faktorem je, aby se rozvedení rodiče oprostili od pocitů nepřátelství a začali konstruktivně spolupracovat.

Bývalí partneři si musí svůj manželský vztah přetransformovat na vztah spolurodičovský. Znamená to, že si musí rozdělit povinnosti vůči dětem, stejně tak jako čas s nimi strávený a oboustranně respektovat právo a potřebu dětí stýkat se s oběma rodiči. Společně si stanovit, jak se budou podílet na školních a sportovních činnostech svých dětí, jak zkoordinují dovolené, prázdniny, narozeniny, svátky. Měli by udělat maximum proto, aby nenarušili vztahy svých dětí s prarodiči a ostatními příbuznými. Na druhé straně i příbuzní by k nim měli přistupovat s taktem, nezaujatě, nestranně, bez neustálého omílání a probírání toho, proč se máma s tátou rozvedli.

Je nutné vybudovat nový rodinný systém. Vznikly totiž dvě rodiny, každá s jedním rodičem. Děti si musí zvyknout, že se mezi nimi pohybují. Všichni členové rozpadlé rodiny se budou muset vyrovnávat s novými pravidly, odlišným postavením rodičů, s novými životními podmínkami.⁴⁷

46) VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008, s. 277

47) EVERETT, C., EVERETTOVÁ, S. V. *Zdraví rozvod pro rodiče a děti.* 1. vyd. Praha: Talpress, 2000, s. 33 -34

„Děti potřebují udržovat pravidelný, smysluplný a trvalý kontakt s oběma rodiči, aby si zachovaly pocit kontinuity, stability, jistoty, předvídatelnosti věcí a řádu – i když s určitou dávkou pružnosti. Jde sice o náročný požadavek, ale lze ho splnit. Rodiče dětem velmi prospějí, když se zbaví pocitů křivdy a zklamání a společnými silami pro ně naplánují budoucnost. Ke každému případu je samozřejmě nutné přistupovat individuálně, přesto však lze vyslovit několik všeobecných doporučení ohledně úpravy styku s dětmi.“⁴⁸

- **Čím mladší je dítě, tím častější kontakt potřebuje mít s oběma rodiči, především s tím méně dostupným.** Není tak podstatné, kolik času spolu stráví, ale jedná se o četnost setkávání se. Zejména batolata a malé děti nemají ještě zásobu vzpomínek, z níž by mohly čerpat v době, kdy rodič není přítomen. Kontakt je proto nutné stále obnovovat, aby své rodiče znaly, získaly k nim důvěru a vytvořily si citový vztah. Stačí i několik hodin třikrát týdně a děti si obraz rodiče udrží v čerstvé paměti.
- **U dětí předškolního věku nabývá na důležitosti spíše délka trvání.** Už kolem tří let věku je podstatná délka včetně toho, aby děti u méně dostupného rodiče přenocovaly. Dítě se má s rodičem cítit dobře. Právě déle trvajícím kontaktem přispívá k pocitům jistoty, bezpečí, stability.
- **U dětí ve věku od pěti do čtrnácti let** bývá zvýšený smysl pro spravedlnost, proto chtějí, aby uspořádání vztahů bylo spravedlivé k oběma rodičům.
- **Ve věku teenagerů** někteří chtějí, aby se ustanovení o svěření do péče změnilo, chtějí tak poskytnout i druhému z rodičů šanci. Zde se právě nerovnoměrná úprava vztahů, která směřovala k pomstě ze strany jednoho z rodičů, vrací jako bumerang.

Jakýkoli plán není funkční, pokud se děti v jedné domácnosti cítí nechtěné a není jim tam poskytováno láskyplné prostředí. V obou domovech svých rozvedených rodičů musí mít vyhrazený prostor, který bude jen jejich. Pokud jeden z rodičů pro své děti ve své domácnosti nevytvoří láskyplnou atmosféru, nepřidělí jim postel, skříňku, místo, kam si mohou uložit své oblíbené hračky a věci, pak děti chtějí raději zůstat doma, tj. tam, kde se s nimi počítá, jsou žádoucí, mají pocit jistoty a bezpečí.

48) EVERETT, C., EVERETTOVÁ, S. V. *Zdraví rozvod pro rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: Talpress, 2000, s. 98

Děti by měly mít u každého z rodičů své oblečení, hračky, nábytek, výzdobu pokoje, aby se u obou rodičů cítily útulně, jako doma. Není dobré, když si musí stále balit kufr, kdykoli jdou ke druhému z rodičů. Dalším důvodem, proč dítě ke druhému z rodičů nechce, může být, že si nemá kde hrát, nedostane pořádně najíst, nemá kde spát, rodič s ním netráví dostatek času, nehraje si s ním, nevěnuje se mu. Tento problém se týká spíše otců, kteří by měli věnovat dětem více času, projevovat zájem a rozvíjet své rodičovské dovednosti. Jinak se s nimi děti nerady setkávají. Dalším problémem je, že děti odmítají trávit čas s rodičem, který je neustále vyslýchá, co ten druhý dělá, a vytahuje stále dokola staré konflikty.⁴⁹

Nejobtížnějším úkolem v době těsně po rozvodu je vypořádat se s problémy, které přináší putování dětí mezi dvěma domácnostmi. Hlavně pro matky je tato situace stresující, neboť jsou zvyklé nést zodpovědnost za prostředí, v jakém se dítě nachází. Po rozvodu však nastala situace, kdy dítě po určitý čas nemá u sebe, neovlivňují to, co se s ním děje, kam půjde a s kým. Silně je to znepokojuje, zejména tehdy, pokud si k dítěti vytvořily silné citové pouto. Nezřídka se pokouší kontrolovat dítě v domácnosti bývalého partnera, s čímž je obvykle spojen jeho odpor. Takovéto matky jsou označovány jako dotěrné, bývají obviňovány z toho, že se vměšují do něčeho, co jim nepřísluší. Pokud v tomto vměšování pokračují, odmítne jim brzy druhý z partnerů sdělovat jakékoli informace o tom, jak a kde děti trávily svůj volný čas. Zde dochází ke konfliktům, protože oba mají svou pravdu. Matka chce, aby o dítě bylo pečováno tak, jak to dělá ona. Otec se naopak snaží vybudovat si kvalitní, vlastní rodičovský styl.

V některých případech dochází k tomu, že se otcové po rozvodu stávají daleko lepším, pozornějším a starostlivějším rodičem, než byli předtím. Chtějí, aby s nimi dítě trávilo více času, zúčastňují se dětských aktivit, někdy odmítají matčin výchovný styl, přestože jim v manželství plně vyhovoval. Tato změna s sebou přináší hněv matky. Celou situaci dále komplikuje nový partner, protože druhý rodič prožívá strach a ohrožení, že by se tato cizí osoba mohla stát otcem nebo matkou jeho dítě. Zmocňuje se ho panika, že bude ve své rodičovské roli nahrazen.

49) EVERETT, C., EVERETTOVÁ, S. V. *Zdraví rozvod pro rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: Talpress, 2000, s. 98 - 101

Na rozdíl od rodičů jsou děti daleko více přizpůsobivé. Za nějaký čas si přivyknou na novou rodinnou situaci a jiný životní styl. Jak dlouho bude adaptace trvat, to závisí na osobnosti dítěte a rodinné historii. Dítě se přizpůsobuje snadněji a bez větších problémů, jestliže se rodičům podaří co nejdříve vytvořit stabilní plán, jak bude rodina po rozvodu fungovat. Tento plán spolehlivě dodržují a co nejdříve se zbaví vzájemného nepřátelství a osočování.

Mnohaleté výzkumy potvrzují, že děti po rozvodu potřebují mít kvalitní vztah s oběma rodiči, bez ohledu na jejich případné nedostatky. Rozvedení partneři musí přijmout fakt, že přestože s bývalým partnerem v mnoha oblastech nesouhlasí, nelíbí se jim jeho výchovný styl a podobně, pro dítě zůstane rodičem, to znamená jedním ze dvou nejdůležitějších lidí, které na světě má. Je-li vzájemný kontakt omezován nebo dokonce odepírán, může být dítě trvale citově poškozeno.⁵⁰

50) EVERETT, C., EVERETTOVÁ, S. V. *Zdraví rozvod pro rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: Talpress, 2000, s. 131 - 134

3 DĚTI POTŘEBUJÍ OBA RODIČE

Početí dává dítěti právo na oba jeho rodiče, na otce i matku. Většina dětí o toto právo v průběhu svého života přijde z důvodu jejich rozvodu. Po rozvodu je dítě zpravidla svěřeno do péče matky, otci zůstane právo ho navštěvovat. U většiny rozvedených otců, kteří po rozvodu dítě do své péče nedostanou, představuje rozvod a ukončení manželství zároveň také ukončení jejich aktivní angažovanosti jako rodiče. Během prvních dvou let po rozvodu se obvykle otec s dětmi vídá poměrně často, potom se však frekvence styku s nimi snižuje. Své role rodiče se otec vzdává například i poté, co se matka znovu provdá. Bylo zjištěno, že v letech po rozvodu se pravidelně se svým otcem stýká asi dvacet pět procent dětí. Otec bývá po rozvodu aktivněji zapojen do výchovy u synů než u dcer.

Mnoho lidí nedostatek rodičovského vlivu otce po rozvodu vážněji neznepokojuje, vadí jim však, když otec přestane na dítě finančně přispívat. Stále ještě platí kulturní norma, že o děti se má starat především jejich matka. Důsledkem tohoto striktního vymezení rolí si stále ještě mnoho lidí myslí, že dítě patří více k matce nežli k otci. Právě tento předsudek se odráží i v dlouholeté tradici, podle níž soudy svěřovaly děti téměř výhradně do péče matky a otci případly víkendové návštěvy a pravidelné placení alimentů. K nedostatečnému zájmu otce o děti po rozvodu přispívá mimo jiné i to, pokud mezi rozvedenými partnery stále trvá konflikt. Své zklamání může dát matka najevo hněvem, narušováním pravidelných návštěv dětí u otce nebo jim může dokonce aktivně bránit. Reakcí otce pak samozřejmě může být odmítání placení výživného.

Chybějící rodičovský vliv otce po rozvodu není považován za tak důležitý. Je však všeobecně vyvíjen tlak na dodržování jeho vyživovací povinnosti. Zájem o výchovnou angažovanost otce je mizivý. Angažovanost otce ve vztahu k dětem je omezována i tradiční úlohou muže. Většina mužů stále ještě nepovažuje citovou otevřenost k dětem za projev svého mužného chování. Společnost od něj stále ještě nevyžaduje utírání dětských slz, zalepování a ošetřování dětských zranění, přípravu jídla pro děti, jejich ukládání do postýlky, vymýšlení pohádek na dobrou noc, zodpovídání otázek typu proč.

Toto chování má svůj původ v dětství. Mnozí chlapci ještě dnes nejsou vedeni k empatii a naslouchání druhým. Nejsou vedeni k tomu, aby uspokojovali potřeby malých dětí, například: „Pomoz, prosím tě, sestřičce zavázat botu. Ještě to neumí.“ Tradiční

představy, které si o úloze pohlaví v dětství osvojujeme, mají vliv na naše chování jako rodičů.

Při rozhodování o úpravě styku s dítětem by se oba rodiče měli držet dvou hlavních zásad, a to je zajistit nepřetržitost vztahu s oběma rodiči a chránit dítě před vlivem manželských konfliktů. Jejich společným cílem by měla být spokojenost dítěte.⁵¹

3.1 Otec versus matka

Role otce a matky v péči o kojence a batole jsou nezaměnitelné a jejich psychiky nejsou rovnocenné. Každý z nich má svou specifickou roli v životě dítěte. Například v prvních měsících života potřebuje kojeneček pro svůj vývoj stabilní prostředí a stálou přítomnost jednoho, dvou, maximálně tří stejných dospělých lidí. K těmto lidem, kterými jsou nejčastěji rodiče, se kojeneček připoutává. Oni mu poskytují pocit bezpečí, uvolňují jeho napětí tím, že mu dávají najíst, když má hlad, uspokojují jeho potřebu fyzického kontaktu, chovají ho, mazlí se s ním, usmívají se na něj. Dítě se k rodičům připoutává právě proto, že mu poskytují pocit bezpečí. Dítě ví, že rodiče jsou mu stále nablízku, reagují na jeho potřeby a požadavky. Cítí jejich fyzickou přítomnost, uklidňují ho také každodenní rituály, jako například koupání, krmení, ukládání ke spánku. Je jisté, že otec může tyto činnosti vykonávat stejně jako matka a poskytovat svému dítěti kvalitní péči. Problémem ale může být, zda se kojeneček dokáže připoutat naprosto stejným způsobem ke dvěma osobám – otci a matce, kteří spolu nežijí v jedné domácnosti? Bude mít takto vychovávané dítě stejný pocit bezpečí s matkou i s otcem?

Studie ukazují, že tomu tak není. Bylo dokázáno, že kojeneček vnímá spíše svou matku než otce jako osobu, která mu dává pocit bezpečí. Matka zůstává přednostně pro své dítě tzv. blízkou tvář. Tento objev provedl vědec M. E. Lamb, přední odborník na vztah otce s kojencem a batoletem. Už v roce 1983 ukázal na příkladu švédských dětí, které vychovával převážně jejich otec, a to hlavně z důvodu matčina zaměstnání, že malé dítě v neznámé situaci dává přednost matce. Například přišla-li neznámá osoba, utíkaly děti k matce jako k utěšitelce a ochránkyni, přestože se o ně celodenně staral jejich otec. Tato studie se týkala dětí mezi 8 až 16 měsícem věku. Je zde zmíněno, že i když otec zaujímá v životě takto starého dítěte významnou pozici, v případě smutku, strachu či nejistoty

51) TEYBER, E. *Děti a rozvod*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007 s. 93 -100

upřednostní dítě matku, jako svoji základní jistotu. Tato studie nebyla dosud žádnou novou studií vyvrácena.

Jak si tedy můžeme vysvětlit matčinu emoční nadřazenost, tj. tento výlučný vztah k dítěti v jeho prvních měsících života? Je to snad genetické naprogramování dítěte? Tuto otázku dosud nikdo nezodpověděl. Může to být proto, že velmi specifický, blízký vztah vzniká mezi matkou a dítětem už v době těhotenství. Výzkumy ukázaly, že plod reaguje, když matka zažívá silnou emoci, například tím, že se v děloze začne více hýbat a jeho srdeční rytmus se zvyšuje. I po narození souznění matky a dítěte pokračuje, například při kojení. Z dalších studií vyplývá, že novorozenec rozezná hlas své matky od hlasu jiných žen, ale nerozezná hlas otce od hlasů jiných mužů. I přestože otec dokáže naprosto perfektně pečovat o novorozence, věnovat mu lásku, nestačí to k vytvoření dostatečného pocitu bezpečí novorozence, když je vzdálen od své matky, kterou považuje za svou jistotu. Teprve od tří let začíná být dítě vnitřně vybaveno k tomu, aby si uchovalo obraz matky a nebylo vystrašené a zraněné z její nepřítomnosti.

Nic z toho však neznamená, že otec nehraje v životě novorozence důležitou roli, která je základní pro jeho citový vývoj. Otec prostě jenom přináší svému dítěti něco jiného, ale stejně podstatného jako jeho matka. Obecně můžeme říct, že otec v dítěti podporuje zájem o okolní svět, zatímco matka ho učí pocitům důvěry a bezpečí prostřednictvím určité symbiózy. Matce je vlastní emocionální dialog s dítětem prostřednictvím úsměvů, mimiky, dlouhých pohledů do očí, otec má s dítětem mnohem více fyzicky podněcující kontakt, zvedá ho do vzduchu, lechtá ho. Otcové také užívají třikrát složitější slova při dialogu se svým dítětem, zatímco matky používají slova známá, aby měly jistotu, že je dítě pochopí. Otec například při rozhovoru použije slovo buzola, zatímco matka hledá slovo, které dítě pochopí, například hodinky, které ukazují směr. Výsledkem je, že dítě při konverzaci s otcem bude muset používat mnohem přesnější slovní zásobu, a to je velmi podnětný požadavek. Také při hraní otec často dítě škádlí tím, že jednoduchou hru záměrně komplikuje, tím podněcuje dítě, aby hledalo jiné, nové řešení. Takto učí otec dítě jednat, být iniciativní, riskovat, čelit překážkám. Hraním a dováděním otec učí dítě respektovat pravidla, ale také zvládat agresivitu. Tyto vlastnosti bude dítě potřebovat při integraci do skupiny dětí stejného věku. Otec dítě nazývá třikrát častěji jeho křestním jménem, než jeho matka, která ho raději nazývá něžně, citlivě, například ty moje koťátko, kuřátko. Svým způsobem otec učí dítě odpoutat se od matky a stát se více autonomním.

Dítě pozoruje, že otec a matka mají odlišnou vůni, odlišný hlas, každý má svůj způsob, jak ho drží v náručí. Zjistí, že otec je silnější než matka, začíná chápat, že lidé se dělí na dvě skupiny, na muže a ženy. Studie prokázaly, že děti, které v prvních letech života měly častý kontakt s otcem, byly v některých testech zaměřených na pozornost a chápavost výkonnější, než děti bez dostatečného kontaktu se svým otcem. První skupina dětí více manipulovala s novou nabídnutou hračkou, dávala přednost novým situacím před starými, nebyla tak závislá na dospělých.

Z toho všeho vyplývá, že rodiče se vzájemně doplňují. Matka dává dítěti pocit bezpečí, naopak otcové je podněcují k riskování. Matky zajišťují spolehlivé ukazatele, otcové podněcují děti k tomu, aby objevovaly svět mimo rodné hnízdo. Znamená to tedy, že kdyby bylo dítě stále destabilizováno, nevyvíjelo by se dobře, protože by bylo příliš neklidné. Na druhé straně, pokud by nebylo podněcováno a povzbuzováno, nikdy by nenalezlo odvahu vykročit vpřed. Dítě tedy potřebuje pro svůj zdravý vývoj jak matku, tak otce.⁵²

3.2 Historie soudem určené péče o dítě

Dříve soudy upřednostňovaly jako rodiče výhradně otce. K posunu ve prospěch matky došlo teprve později. V osmnáctém a devatenáctém století přidělovali soudci v Americe a ve Velké Británii děti po rozvodu výhradně otcům. Důvodem bylo, že byl schopen děti lépe finančně zajistit. Později se do rozhodování soudu začaly promítat ekonomické a společenské změny. Do roku 1900 se Spojené státy americké změnilly ze státu zemědělského na průmyslovou společnost. Pracovní síla se přesunula z polí do továren, vymizela širší podpora rodiny – prarodičů, strýců, tet. Vznikla rodina nukleární, která je izolovanější, ale také zranitelnější. Otec byl zdrojem příjmů, matka pečovala o rodinu a děti, rodinné role se začaly měnit. Péče matky při výchově byla oceňována stejně, jako tomu bylo dosud u otce.

Počátkem dvacátého století začal vznikat názor, že je-li dítě v citlivém raném věku odděleno od matky, utrpí nenapravitelnou újmu. Tento názor se objevil i jako základ podpory matky jako rodiče. Od počátku dvacátého století do poloviny sedmdesátých let platila naopak soudní preference péče matky, zatímco otec byl vnímán jako živitel rodiny,

52) BERGER, M., GRAVILLON, I. *Když se rodiče rozvádějí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 94 -99

který nemá na výchově dětí přímý podíl. Děti začaly být při rozvodu přidělovány do péče matky, otci zbyl nárok na víkendové návštěvy, ale chtělo se od něj, aby matce platil alimony, a přispíval tak původní rodině na výživu.

Ani toto uspořádání nefungovalo. Otce odrazovalo od aktivní rodičovské role a matka byla na výchovu prakticky sama. Otec neměl s dítětem aktivní vztah, a proto mnohdy nebyl ochoten platit alimony, což matku silně ekonomicky zatěžovalo. V osmdesátých letech soudy přistoupily k určování společné péče. Tento typ péče vyvážil podíl obou rodičů na výchově. Zároveň však otevřel i některé nové problémy, například tam, kde se rodiče nejsou schopni společně domluvit.

Kolem roku 1980 začala většina států USA schvalovat zákony, které podporovaly častý a trvalý styk dětí s oběma rodiči. Dítě má určeno hlavní bydliště u jednoho z nich, ale odpovědnost za důležitá rozhodnutí nesou oba společně. Tato péče funguje u rodičů, kteří mají na spolupráci zájem, jsou ochotní se domluvit a společně hájit zájmy dítěte. Takto stanovená péče neznamena péči půl na půl. Rodiče nejsou zavázáni dělit čas strávený s dítětem na stejné díly. Dítě se nemusí každých čtrnáct dní nebo půl roku stěhovat od jednoho ke druhému. Společná péče je zde definována jako skutečnost, že oba rodiče mají stejné právo a kompetenci při rozhodování o věcech týkajících se jejich dítěte. Je zde myšleno například vzdělání, zdraví, náboženství a podobně. Je to péče, která zajišťuje otci a matce rovnoprávné postavení, potvrzuje jejich rodičovskou roli, podporuje oboustranné aktivní zapojení do péče. Rodiče si mohou sami vytvořit jakýkoli plán péče, včetně uspořádání styku s dítětem nebo vyhovujícího plánu návštěv. I u tohoto typu uspořádání však bylo zjištěno, že rodič, u kterého dítě dle soudního rozhodnutí bydlí a má větší část péče, bývá s tímto uspořádáním spokojenější než rodič, který dítě v péči nemá nebo jej pouze navštěvuje.⁵³

3.3 Rodičem i po rozvodu

Naučit se tolerovat bývalého partnera, se kterým se rozejdeme, je problém. Tolerovat bývalého manžela nebo manželku po rozvodu, odpustit si štiplavé poznámky na adresu toho nezodpovědného darebáka, který mě opustil, nebo na tu línou ženskou, která utrácí mé peníze, je umění. Láska, která měla trvat navěky, skončila, ale zůstalo po ní dítě nebo

53) TEYBER, E. *Děti a rozvod*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2007, s. 116 -120

děti, které budou oba dva rozvedené manžele už do smrti spojovat. Oba dva se budou muset naučit tolerovat to, že bývalá manželka má nového přítele nebo že bývalý manžel si našel velmi atraktivní, štíhlou brunetku. Oba musí vypnout své síly mnohdy na maximum a udělat to, co je dobré pro jejich děti a ne pro jejich ego.

Děti rozvádějících se rodičů se bojí, mají v hlavě zmatek a potřebují, aby se po rozvodu rodičů jejich život co nejdříve znovu stabilizoval, dostal pevný řád, jasná, smysluplná pravidla. Prvním úkolem rozvedených rodičů je naučit se komunikovat, zapomenout na předchozí manželské problémy, mnohdy domnělé křivdy. Proběhl-li rozvod dohodou, je velmi pravděpodobné, že i nadále budou bývalí partneři schopni se domluvit. Pokud proběhl rozvod klasickým způsobem, bude navázání smysluplné a konstruktivní komunikace nejspíš problémem.

Jednou z možností, jak dítě po rozvodu vychovávat, je střídavá výchova či péče. Zákon nikde striktně nestanoví, jak dlouhé má být období, po němž má ke střídání v péči o dítě dojít. V praxi se osvědčuje interval po týdnu. Tuto dobu je možné korigovat, například v době letních prázdnin, v době dovolené rodičů, v době nemoci dítěte. Při kratším střídání, například po dni je dítě stresováno neustálým střídáním domácností, po době delší, například po měsíci by mohla být adaptace zvláště u malých dětí obtížná. Týden u jednoho a týden u druhého z rodičů má pravidelný rytmus a dítě toto střídání obvykle kladně vnímá.

Zkušenosti s tímto uspořádáním jsou vesměs dobré, ale zároveň musí být respektována určitá kritéria pro střídavou péči. Je to souhlas obou rodičů dítěte a jejich ochota domluvit se přinejmenším na základních pravidlech této péče. Dále potom domluva na finanční stránce péče. Musí být dána jasná pravidla pro úhradu nákladnějších výdajů, například školného, školních výletů, školního lyžařského kurzu, zájmových kroužků a podobně. Dítě musí mít možnost bez problémů navštěvovat stejnou školu, stýkat se se stejnými kamarády, navštěvovat stejné mimoškolní aktivity, byť je jeden týden u matky a druhý týden u otce. Velmi podstatným pro střídavou péči je i souhlas samotného dítěte. Souhlasí-li oba rodiče, problém to nebývá.⁵⁴

54) PRŮCHOVÁ, B. *Slušný rozvod*. 1. vyd. Šlapanice: ERA, 2002, s. 11 - 14

3.4 Děti nepatří jenom rodičům aneb Prarodiče při rozvodu

Děti nepatří jenom svým rodičům. Právě vztahy s prarodiči mohou dětský život významně obohatit. Čas, který dítě stráví s prarodiči, není jen o předávání dovedností, zkušeností a vědomostí, je to i investice do budoucna. Někteří prarodiče se na svá vnoučata těší už dlouho před jejich narozením, jiní o ně naopak nejeví zájem. Někteří se aktivně angažují v životě svého vnoučete, jiní fungují spíše na dálku. V případech, kdy žijí prarodiče a vnoučata společně, má jejich vztah zcela jinou podobu. V dnešní společnosti se stále častěji můžeme setkat také s prarodičovstvím, které není založeno na biologické příbuznosti.

Dnešní trend v mnoha mladých rodinách je cestovat a žít daleko od svých rodičů a prarodičů dítěte. Přesto by mladí lidé měli podporovat komunikaci dětí s prarodiči. Vnoučata jsou pro ně často výzvou porozumět znovu světu dětí, který je dnes zrychlený, plný zkratk a moderních technologií. Vnoučata mnohdy pomáhají svým prarodičům udržet si tempo s dobou. V neposlední řadě nesmíme my dnešní rodiče zapomenout, že jednoho dne zestárneme a sami se staneme prarodiči a možná si budeme klást otázky typu: Proč mě nepřijedou moji vnuci navštívit? Proč nevidím svoje vlastní vnoučata? Teď jako rodiče máme šanci sledovat prarodičovské dovednosti, které jednou sami budeme potřebovat. A naše děti se naopak právě teď učí modelu mezigeneračního soužití, který budou sami v budoucnu používat.⁵⁵

„Patrně tou nejméně nutnou ztrátou způsobenou rozvodem, která je přehlížena, je zpřetrhání vztahů mezi dětmi a jejich prarodiči z otcovy strany. Ve svém přání distancovat se co nejvíce od svého bývalého manžela nedovolí žena kontakt jeho rodičů s jeho vnuky. Dojde-li k takové situaci, pak jde o velmi nešťastný vedlejší produkt konvenčního porozvodového uspořádání. Prarodiče mohou být cennými pomocníky rozvedených rodin.“⁵⁶

V citových zmatcích při rozchodu a rozvodu jsou rodiče příliš zaměstnaní svými vlastními problémy. Prarodiče, kteří mají svoje vnuky rádi, jim nabízejí v této pro ně těžké době stále zázemí a pocit jistoty. Prarodiče, kteří pro děti zůstávají dostupní, poskytují

55) RYNTOVÁ, L. *Bez prarodičů to není ono*. In Děti a my. 2/12, s. 28 - 29

56) WARSHAK, R. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996, str. 57

cenný pocit stability. Zejména v případě, že manželství prarodičů je dobré, zde mohou děti jen získat. Jsou zde svědky dlouhodobého, úspěšného vztahu a tyto zkušenosti jim mohou v budoucnu pomoci překonat strach z vlastního intimního vztahu, tj. strach, ke kterému jsou děti z rozvedených rodin náchylné. Láska a pozornost prarodičů mohou pomoci dětem překonat bezprostřední rozruch, kterého se staly doma svědkem. V domě prarodičů totiž fungují věci stejným způsobem jako dřív. Obědvá se vždy ve stejnou dobu. Babička chce, aby děti dále pily mléko, dědeček zpívá pořád stejné písničky. Dětem pomáhá vědět, že ať se děje cokoli, prarodiče jsou tu vždy pro ně. Že je zde stále stejný dům, stejná zahrada, stejné auto. Prarodiče jsou vždy rádi, když vnuci přijdou. Vytváří dětem ten dobrý pocit uvnitř.⁵⁷

3.5 Střídavá výchova? I ta je možná.

V souvislosti s rozvodem manželství, kdy se rozvádějí rodiče nezletilého dítěte, byly do českého právního řádu zavedeny novelou zákona o rodině č. 91/1998 Sb. dva nové právní instituty – společná a střídavá péče. Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, musí soud upravit práva a povinnosti rodičů k dítěti pro dobu po rozvodu. Zejména určit, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.⁵⁸

Zákon č. 91/1998 Sb. v ustanovení § 26 odstavec 2 a 3 stanoví: „*Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby. Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu.*”⁵⁹

Společnou výchovou je tedy taková situace, kdy druhý rodič neztrácí po rozvodu právo rozhodovat o dítěti, přestože dítě žije trvale pouze s jedním z rodičů. V praxi to znamená, že soud nerozhodne o svěřením dítěte do výchovy pouze jednomu z rodičů, ale poměry dítěte zůstanou stejné jako před rozvodem. Jeho poměry pro dobu po rozvodu nejsou nijak upraveny. Toto rozhodnutí však musí být v zájmu dítěte. Není proto možné

57) WARSHAK, R. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996, str. 57-58

58) <http://www.epravo.cz/top/clanky/spolecna-a-stridava-vychova-10963.html> [cit. 2013-02-06].

59) Zákon č. 91/1998 Sb.

v situaci, kdy se rodiče dohadují o svěření dítěte do své péče. Soud tak nerozhoduje o společné výchově, ale schvaluje dohodu rodičů o společné výchově dětí.⁶⁰

Soud může určit i takzvanou **střídavou péči**. To znamená vydat rozhodnutí, že po určité, předem přesně stanovenou dobu, bude dítě v péči matky a pak po stejnou dobu v péči otce. Toto je řešení ideální, v našich podmínkách však dosud málo využívané. Při střídavé péči tráví dítě přibližně stejný čas s oběma rodiči. Tento druh péče může vypadat například takto – v lichém týdnu je dítě u matky a v sudém týdnu u otce. Mezi výhody střídavé péče může patřit například to, že pokud je dítě u jednoho z rodičů, může se ten druhý věnovat více své práci nebo koníčkům. Často odpadá také dohadování mezi rodiči, že jeden z nich je rodičem pouze na víkend, kdežto ten druhý musí prát, vařit, nakupovat, psát s dítětem domácí úkoly, vodit ho do kroužků, chodit na rodičovské schůzky do školy a tak podobně.

Podmínkou takto nastavené péče je bezproblémová komunikace mezi rodiči. Musí být jasně nastavena pravidla, jak se budou oba dva na výchově dítěte finančně podílet, kde bude mít dítě nahlášeno trvalé bydliště, kdo bude uplatňovat dítě daňově, jak budou hrazeny kroužky, hory a jiné aktivity. Dítě by mělo docházet ke stejnému pediatrovi, zubaři a tak dále. To a mnoho dalších věcí si musí oba rodiče uvědomit.

Souhrnně by se dalo říci, že střídavá péče musí být v zájmu nezletilého dítěte. Při tomto druhu výchovy dítěte se sleduje, zda zůstane dítěti zachováno stejné prostředí, a to nejen prostředí školní, ale i prostředí mimoškolní. Že dítěti zůstanou zachováni kamarádi, mimoškolní aktivity, jistota dosud známého prostředí. Vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů by neměla být příliš velká, aby dítě nemělo pocit, že se stále jen stěhuje, dostupnost by tudíž měla být pro dítě bez obtíží. Zákon o rodině nevyžaduje výslovně, aby se rodiče na střídavé péči domluvili, ale střídavá péče není možná mezi rodiči, kteří nejsou schopni se domluvit na čemkoliv.⁶¹

Spory, konflikty a šarvátky provází lidstvo od nepaměti. Můžeme je řešit silou, bezohledně, bezcitně, hrubě, avšak musíme počítat s tím, že pravděpodobně nedosáhneme smírného vyřešení konfliktu, přijatelného pro nás i protistranu. Můžeme se však také

60) <http://www.epravo.cz/top/clanky/spolecna-a-stridava-vychova-10963.html> [cit. 2013-11-20]

61) PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK, T. *Jak přežít rozvodové peklo*. 1. vyd. Brno: JOTA, s.r.o., 2004, s. 40 -44

zamyslet, nadechnout se a pokusit se spory a šarvátky vyřešit slušně, kultivovaně, lidsky. Ne vždy je člověk tak uvědomělý a slušný, aby si poradil sám, aby zatlačil své horší já do pozadí, začal myslet logicky a sebekriticky. I zde máme možnost volby, pokud si neumíme poradit sami a nechceme, aby náš manželský spor byl bojem bez vítěze, lze vyhledat odbornou pomoc. Pro jednoho to může být psycholog či psychoterapeut, jinému může pomoci mediátor.

3.6 Mediace - způsob, jak se domluvit

Mediace jako způsob řešení sporů se v České republice objevila až v 90. letech minulého století. Výraznějšího rozšíření se však dočkala teprve v posledních letech, kdy vzniklo několik skupin, které se zabývají mediací a rovněž poskytují vzdělávání pro mediátory. Nejrozšířenější zastoupení má Asociace mediátorů ČR. Podstatou mediace je neformální způsob řešení konfliktů za pomoci někoho neutrálního, který se snaží oběma stranám dohodu zprostředkovat a maximálně ulehčit. Tímto neutrálním člověkem je právě mediátor.

Mediace v sobě spojuje prvky sociologie, psychologie, práva a dalších oborů. Není však nutné, aby mediátor byl povoláním psycholog, sociolog nebo právník. Mediátor musí umět výborně komunikovat, naslouchat, analyzovat informace a definovat sporné body. Musí to být člověk, který je osobnostně zralý.⁶²

Mediátor spor nerozhoduje. Pouze pomáhá stranám v nalezení přijatelného řešení. Základním principem rozvodové mediace je spolupráce manželů, kteří se rozvádějí a mediátora vyhledat optimální řešení situace. Může sem patřit například úprava výchovy a výživy nezletilých dětí, úprava styku dětí s rodičem, ale i s jinými příbuznými, úprava bytových a majetkových záležitostí. Je prováděna na několika společných sezeních, při kterých si rozvádějící se manželé za pomoci mediátora ujasní své představy o potřebách a výchově dětí, ale také o potřebách svých. Získají přehled o právních náležitostech rodinných vztahů. Na sezeních si dohodnou konkrétní řešení svých problémů tak, aby se v dalším soužití vzájemně respektovali, nebo si připraví vzájemnou dohodu pro rozvodové řízení.

62) KŘIVOHLAVÁ, J., a kol. *Rozvod: jak ven z bludného kruhu? Přizvěte si mediátora*. In Děti a my. 7 -8/2012, s. 36 -37

S mediací jsou v zahraniční pozitivní zkušenosti, dochází k redukci konfliktů, snižování společenských a ekonomických nákladů na rozvod. Z těchto zkušeností vychází doporučení Rady Evropy č. R (98) 1 ze dne 21. ledna 1998, které doporučuje vládám zavádět a podporovat rodinnou mediaci. Uskutečňovat a posilovat opatření na podporu a ve prospěch používání rodinné mediace jako odpovídajícího prostředku řešení rodinných problémů. Doporučuje usnadňování schvalování mediačních dohod soudními nebo jinými oprávněnými orgány.

Velkou a zásadní roli při zavádění rodinné mediace mohou sehrát také orgány sociálně právní ochrany dětí. Sociální pracovníci mohou v rámci své pracovní činnosti informovat o možnostech využití mediačních služeb. Mohou rozvádějícím se rodičům doporučit nejen návštěvu advokáta, psychologa, psychoterapeuta, ale také návštěvu mediátora. Tato informace by měla být poskytnuta ústně s patřičným vysvětlením. Chápat rodinnou mediaci jako všelék je chybou. Může ale pro rozvádějící se rodiče znamenat relativně bezproblémovou možnost, jak uspořádat svůj život po rozvodu a předejít zbytečným soudním tahanicím.⁶³

„Mediace znamená zprostředkování. V Psychologickém slovníku je zmíněna ve dvou významech. Prvním je zprostředkování učiva učitelem takovým způsobem, aby bylo usnadněno jeho pochopení. Druhým významem je vyjednávání, odborná pomoc v konfliktní situaci, zaměřená na nalezení oboustranně přijatelného kompromisu. Typickým příkladem je mediace rozvodová, mediace při etnických konfliktech, mediace v rámci určité komunity, mediace v obchodní či průmyslové spolupráci nebo v rámci vytváření politických koalic. Existuje i trestně právní mediace.

Poradenskou mediací v manželské a rodinné poradně rozumíme v širším slova smyslu kompilaci obou výše zmíněných významů v rámci partnerského, rodinného a v tomto rámci rozvodového poradenství. Poradce se ve své běžné praxi nezabývá výhradně mediací. Tj. buď problémy klientů z předchozích setkání zná, nebo se s nimi před zahájením mediace seznámí. Po zmíněném získání informací lze rozvádějícím se partnerům vysvětlit, proč je v určitých situacích dohoda takřka nezbytná. Jinými slovy jaké důsledky (psychické i materiální) by pro ně, a zejména pro jejich dítě měl striktní právní postup

63) BAKALÁŘ, E. et al. *Rozvodová témata a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 99 -106

takříkajíc až do konečného (Pyrrhova) vítězství jedné strany. Typickým příkladem poradenské mediace je poradcem podporovaná předběžná dohoda o tzv. nesporném rozvodu. Laicky řečeno dohoda o dětech, bydlení, rozdělení majetku, alimentech a souhlasu obou manželů s rozvodem. Pokud jsou tyto dohody v patřičné písemné úpravě a s ověřenými podpisy aktérů předloženy příslušnému soudu, je rozvod pouhou formalitou, bez praní špinavého prádla.⁶⁴

Role mediátora je při domluvě nenahraditelná, nikde však není stanoveno, že mediátorem musí být vždy psycholog. Může jím být také právník, který však nesmí hájit svého klienta, ale hledat pro obě strany přijatelný kompromis. Mediátor je ve sporu vždy zastáncem obou stran. Domluvy, které se při mediaci uzavřou, musí být vždy písemné. Může se stát, že při sporu každý slyší to, co slyšet chce. Téma by mělo být vždy konkrétní, všem účastníkům jasné a pragmatické. Ani od mediace nelze očekávat zázraky.⁶⁵

64) NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 127 - 129

65) NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 131 - 132

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM ZAMĚŘENÝ NA POSTAVENÍ DĚTÍ V ROZVEDENÝCH MANŽELSTVÍCH

V rámci diplomové práce jsem provedla také kvalitativní výzkum, pomocí kterého jsem ověřovala platnost stanovených hypotéz. Jako metodu výzkumu jsem zvolila metodu hromadného získávání dat, **dotazník** (příloha č. 1). Mezi výhody dotazníkového šetření patří jeho anonymita a relativně velká návratnost, je-li distribuován osobně. Právě z důvodu jeho anonymity jsem také předpokládala vyšší míru pravdivosti a otevřenosti při vyplňování. Dotazník je nestandardizovaný, byl vytvořen pouze pro dané šetření.

Prostřednictvím provedeného dotazníkového šetření jsem získala větší množství informací, které jsem mohla následně velmi dobře vyhodnotit. Dotazník je koncipován jako anonymní, respondenti uvedli pouze datum vyplnění, pohlaví a věk. Obsahuje celkem 13 uzavřených otázek, u kterých jsem nabídla výběr z předem daného výčtu odpovědí. Respondent při jeho vyplňování vybral tu, která se nejvíce blížila skutečnosti nebo nejlépe odpovídala jeho názoru na daný problém. Vzhledem k požadavku samostatného vyplňování respondentem jsem preferovala spíše otázky uzavřené, formulované tak, aby nebyly složité a nevyžadovaly další ústní vysvětlení nebo doplnění.

Získaná data byla analyzována, zpracována do tabulek a grafů, které vyjadřují skutečné počty odpovědí a jejich procentuální vyjádření. Při zpracování výsledků výzkumu byla použita metoda indukce, avšak vzhledem k velikosti výzkumného souboru výsledky nelze zobecnit pro celou populaci. Získané výsledky byly doplněny komentářem.

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo navázat na teoretickou část diplomové práce a získat tak komplexní soubor aktuálních empirických dat ze života dnešních mladých lidí ve věku 15 až 18 let. Zjistit jejich aktuální názory na jejich současnou rodinnou a životní situaci, na manželství a jejich postoj k tomu, zda by v budoucnu chtěli do manželství vstoupit, či nikoliv. Dle poznatků získaných z prostudované literatury při psaní teoretické části diplomové práce jsem stanovila následující hypotézy, které se budu snažit provedeným výzkumem potvrdit.

- H 1** V současné době, i přes vysokou rozvodovost, žije více dětí v rodině úplné než neúplné.
- H 2** Dnešní rodiny častěji preferují narození a výchovu jednoho dítěte než narození a výchovu více dětí.
- H 3** Děti z neúplných rodin jsou častěji nespokojeny se situací v rodině než děti z rodin úplných.
- H 4** V neúplných rodinách věnují rodiče méně času svým dětem než v rodinách úplných.
- H 5** V případě rozvodu rodičů chce více dětí žít s matkou než s otcem.

4.2 Charakteristika zkoumaného vzorku

Jako cílovou skupinu této diplomové práce jsem si zvolila žáky víceletého gymnázia na Seifertově ulici v Blansku. Toto gymnázium jsem zvolila z více důvodů, za prvé víceleté gymnázium mi dává lepší možnost provést výzkum v rámci širších věkových kategorií. Za druhé z důvodu předchozí vynikající spolupráce s paní učitelkou Mgr. Pavlou Kotlánovou. Za třetí proto, že blanenské gymnázium navštěvuje od primy moje dcera, která mi distribuovala 15 dotazníků předvýzkumu mezi svoje spolužáky.

4.3 Průběh šetření

Práci na přípravě výzkumu jsem započala v měsíci listopadu 2012, kdy jsem začala sestavovat dotazník, který ve své konečné verzi obsahuje 13 otázek. Byly použity otázky uzavřené, které byly zvoleny tak, aby byly pro oslovené respondenty srozumitelné.

Vlastnímu dotazníkovému šetření, které probíhalo dne 7. února 2013 na Gymnáziu Blansko, předcházel krátký předvýzkum, který měl ověřit, zda otázky v mnou vytvořeném dotazníku jsou pro dotazované srozumitelné a pochopitelné. V rámci předvýzkumu vyplnilo dotazník 15 studentů ve věku 15 až 18 let. Po jeho vyhodnocení a po rozhovoru s respondenty jsem doplnila otázku č. 12. Žádný z mnou dotázaných studentů neměl problém anonymně uvést, zda rodiče žijí společně, nebo jsou-li rozvedení. Další provedené úpravy nebyly výrazné, protože respondenti položeným otázkám porozuměli a s vyplněním dotazníku neměli výraznější problémy.

Samotný sběr dat probíhal 7. února 2013 na Gymnáziu Blansko. Vzhledem k tomu, že dotazníky jsem administrovala osobně, mohla jsem respondentům v krátkosti vysvětlit účel práce a ujistit je o anonymitě při vyhodnocování odpovědí. Tento způsob distribuce byl výhodný zejména proto, že se na mě mohli přímo obracet s případnými dotazy.

Výzkum prostřednictvím dotazníkového šetření byl proveden v následujících fázích:

- Vytvoření dotazníku.
- Ověření dotazníku formou předvýzkumu.
- Úprava dotazníku dle vyhodnocení předvýzkumu.
- Realizace dotazníkového šetření.
- Vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření.

4.4 Interpretace a analýza získaných výsledků

V následující podkapitole uvádím výsledky, které jsem získala ve výzkumu, a provádím jejich analýzu. Nejprve jsou uvedeny obecné informace o respondentech, které z dotazníkového šetření vyplynuly, poté se věnuji konkrétním otázkám.

Obecné informace o respondentech

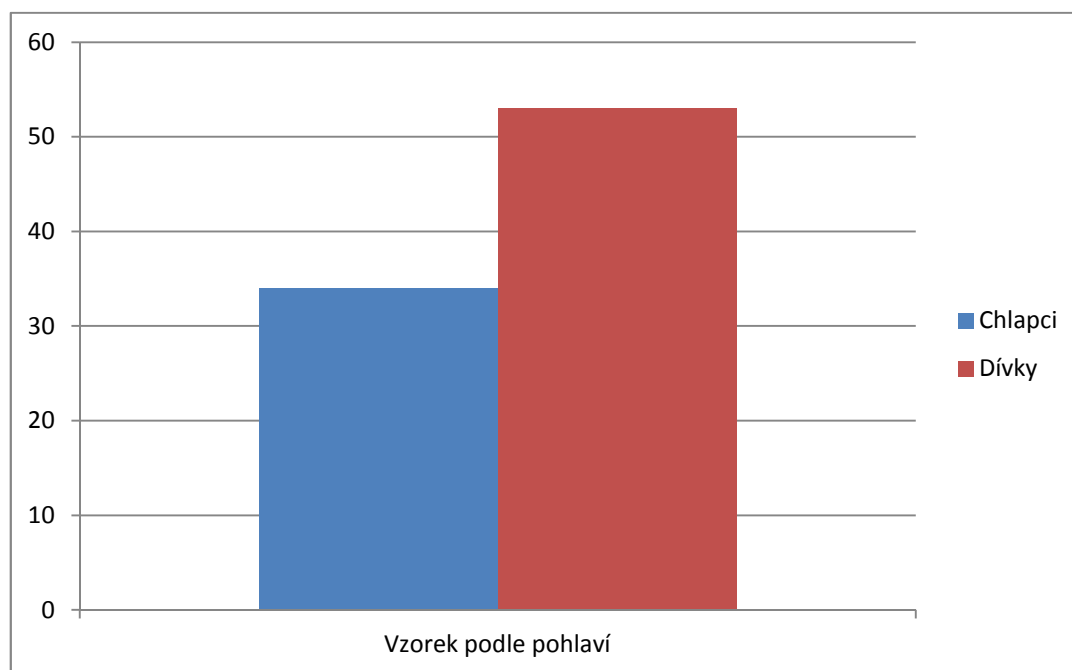
Dotazníkového šetření se zúčastnilo **celkem 87 respondentů**. Z celkového počtu odpovídajících bylo **53 dívek**, což představovalo 60,92 %, a **34 chlapců**, tj. 39,08 %. Průměrný věk dotazovaných byl 16,5 let.

Struktura výzkumného vzorku podle pohlaví

	Počet	%
Chlapci	34	39,08
Dívky	53	60,92
Celkem	87	100

Tab. 1. Struktura výzkumného vzorku podle pohlaví

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 1. Struktura výzkumného vzorku podle pohlaví

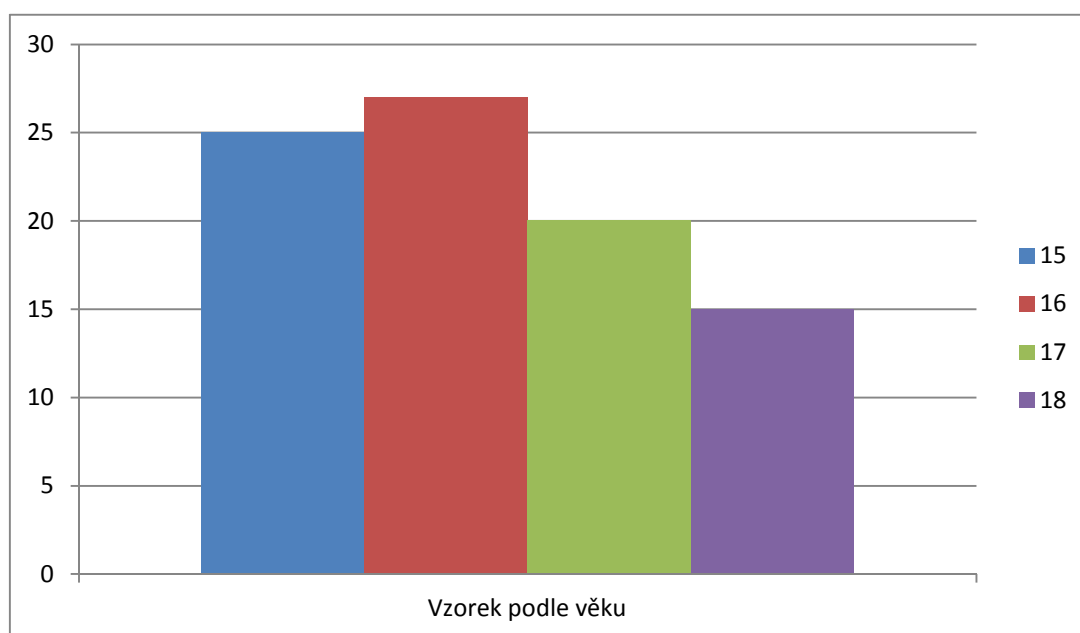
Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Struktura výzkumného vzorku podle věku

Věk	Počet	%
15	25	28,74
16	27	31,03
17	20	22,99
18	15	17,24
Celkem	87	100

Tab. 2. Struktura výzkumného vzorku podle věku

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 2. Struktura výzkumného vzorku podle věku

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Nejvíce respondentů, kteří se zúčastnili výzkumu, bylo ve věku 16 let, druhá **nejpočetnější skupina byla ve věku 15 let, 20 respondentů bylo ve věku 17 let a nejméně respondentů 15 bylo ve věku 18 let.**

Graf (Obr. 3) vyjadřuje odpovědi na otázku č. 1

V současnosti žiji:

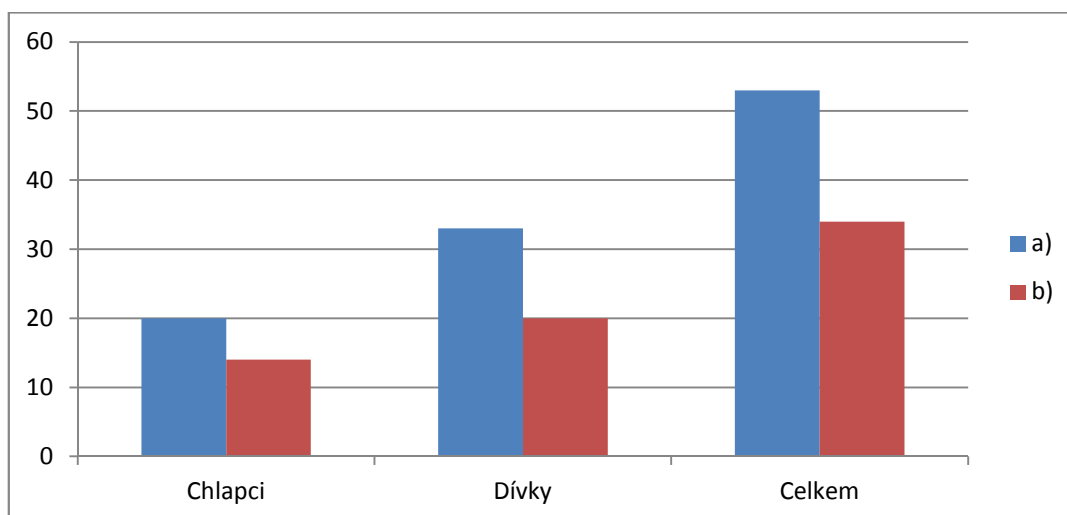
- a) S oběma rodiči v úplné rodině
- b) V neúplné rodině

Všichni respondenti

Otázka č. 1	Chlapci	v %	Dívky	v %	Celkem	Celkem v %
a)	20	22,99	33	37,93	53	60,92
b)	14	16,09	20	22,99	34	39,08
Celkem	34	39,08	53	60,92	87	100

Tab. 3. Odpovědi na otázku č. 1

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 3. Graf odpovědi na otázku č. 1

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Odpovědi na otázku č. 1 **potvrzují hypotézu H 1**. V současné době i přes vysokou rozvodovost žije více dětí v rodině úplné než neúplné. Odpovědi na tuto otázku ukazují, že 20 chlapců (22,99 %) a 33 dívek (37,93 %) celkem 60,92 % vyrůstají s oběma rodiči v úplné rodině. V rodině neúplné vyrůstá 14 chlapců (16,09 %) a 20 dívek (22,99 %) celkem 39,08 %. **Hypotéza H 1 potvrdila**, že i přes vysokou rozvodovost jsou v České republice stále preferovány tradiční rodinné hodnoty, úplná rodina a manželství.

Graf (Obr. 4) vyjadřuje odpovědi na otázku č. 2

Počet sourozenců:

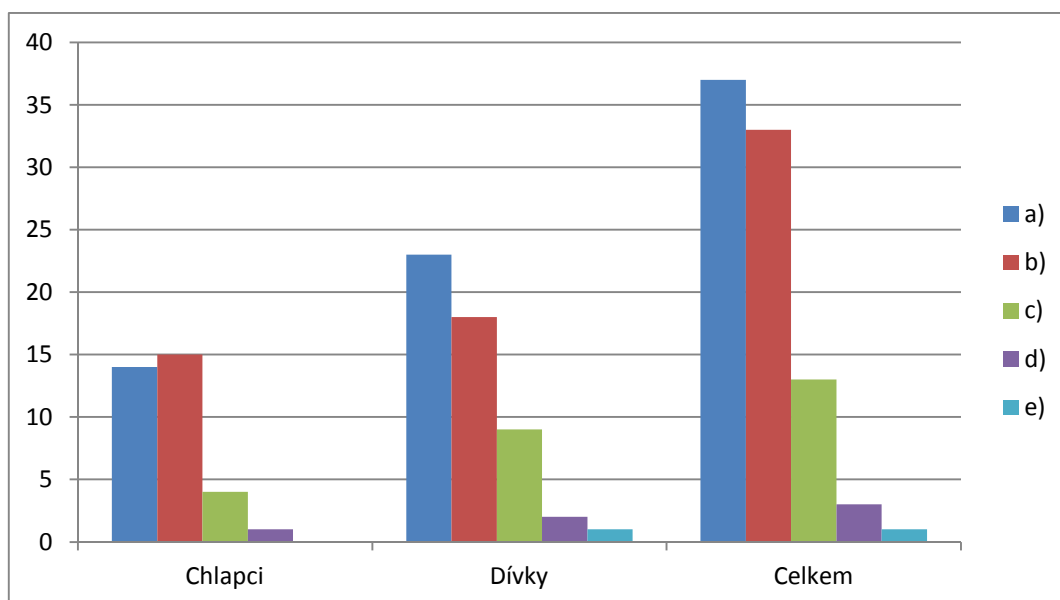
- a) Jsem jedináček
- b) Mám jednoho sourozence
- c) Mám dva sourozence
- d) Mám tři sourozence
- e) Mám více než tři sourozence

Všichni respondenti

Otázka č. 2	Chlapci	v %	Dívky	v %	Celkem	Celkem v %
a)	14	16,09	23	26,44	37	42,53
b)	15	17,24	18	20,69	33	37,93
c)	4	4,60	9	10,34	13	14,94
d)	1	1,15	2	2,30	3	3,45
e)	0	0,00	1	1,15	1	1,15
Celkem	34	39,08	53	60,92	87	100

Tab. 4. Odpovědi na otázku č. 2

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 4. Graf odpovědi na otázku č. 2

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Odpovědi na otázku č. 2 **potvrzují hypotézu H 2**. Dnešní rodiny častěji preferují narození a výchovu jednoho dítěte než narození a výchovu více dětí. Z provedeného výzkumu vyplynulo, že 14 chlapců (16,09 %) a 23 dívek (26,44 %), celkem 42,53 %, vyrůstají jako jedináčci. Pouze jednoho sourozence má 15 chlapců (17,24 %) a 18 dívek (20,69 %), celkem 37,93%. Dva sourozence mají 4 chlapci (4,60 %) a 9 dívek (10,34 %), celkem 14,94 %. Jeden chlapec (1,15 %) a dvě dívky (2,30 %), celkem 3,45 %, uvedli, že mají tři sourozence, tj. rodina vychovává celkem čtyři děti. Jedna dívka (1,15 %) má více jak tři sourozence. V tomto konkrétním případě má dívka tři bratry a jednu sestru. Sama je nejmladší dítě v rodině.

Po vyhodnocení odpovědí na otázku č. 2 je nutné se zamyslet nad tím, proč stále více českých rodin preferuje pouze jedno dítě – jedináčka. Stojí za jejich rozhodnutím finanční důvody, nebo dnešní rodiče preferují kariéru před rodinným životem a dětmi? Podporuje současná společnost dostatečně rodiny s dětmi?

Graf (Obr. 5) vyjadřuje odpovědi na otázku č. 3

V současné době bydlíme:

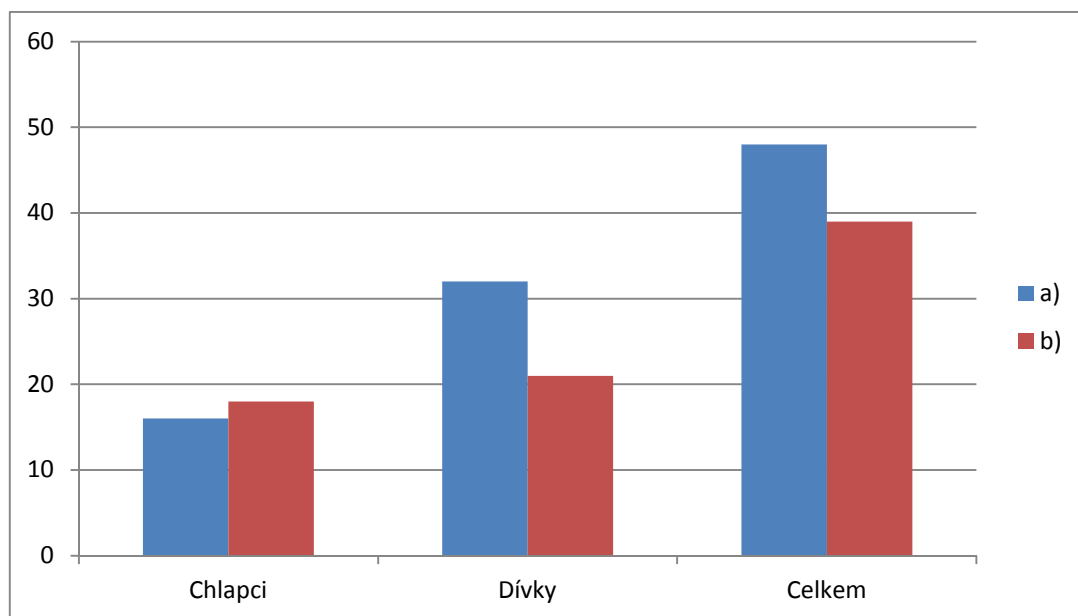
- a) Ve městě
- b) Na vesnici

Všichni respondenti

Otázka č. 3	Chlapci	v %	Dívky	v %	Celkem	Celkem v %
a)	16	18,39	32	36,78	48	55,17
b)	18	20,69	21	24,14	39	44,83
Celkem	34	39,08	53	60,92	87	100

Tab. 5. Odpovědi na otázku č. 3

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 5. Graf odpovědi na otázku č. 3

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Z dotazovaných žáků žije 16 chlapců (18,39 %) a 32 dívek (36,78 %), celkem 55,17 %, ve městě. Osmnáct chlapců (20,69 %) a 21 dívek (24,14 %), celkem 44,83 %, žije na vesnici a do školy dojíždí.

Graf (Obr. 6) vyjadřuje odpovědi na otázku č. 10

Se současnou situací v naší rodně jsem:

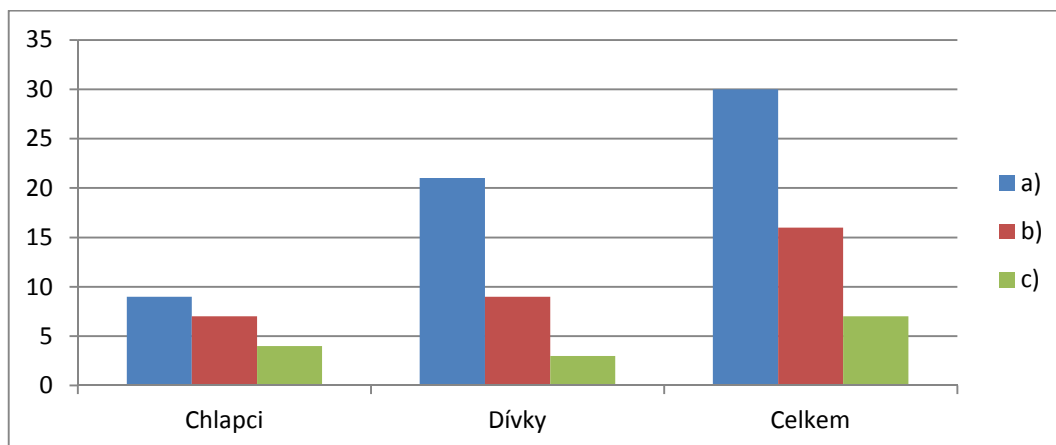
- a) Spokojen
- b) Spíše spokojen
- c) Nespokojen. S čím finance – bydlení – vztahy

Úplná rodina

Otázka č. 10	Chlapci	v %	Dívky	v %	Celkem	Celkem v %
a)	9	16,98	21	39,62	30	56,60
b)	7	13,21	9	16,98	16	30,19
c)	4	7,55	3	5,66	7	13,21
celkem	20	37,74	33	62,26	53	100
finance	4	57,14	1	14,29	5	71,43
bydlení	0	0,00	0	0,00	0	0,00
vztahy	0	0,00	2	28,57	2	28,57

Tab. 6a. Odpovědi na otázku č. 10 – úplná rodina

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 6a. Graf odpovědi na otázku č. 10 – úplná rodina

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Vyhodnocení odpovědí na **otázku č. 10 potvrdilo hypotézu H 3**. Děti z neúplných rodin jsou častěji nespokojeny se situací v rodině než děti z rodin úplných. Z celkového počtu 53 dotazovaných žijících v úplných rodinách odpovědělo celkem 9 chlapců (16,98%) a 21 dívek (39,62 %), celkem 56,60 %, že se současnou situací v rodině jsou spokojeni. Sedm chlapců (13,21 %) a 9 dívek (16,98 %), celkem 30,19 %, odpovědělo, že se

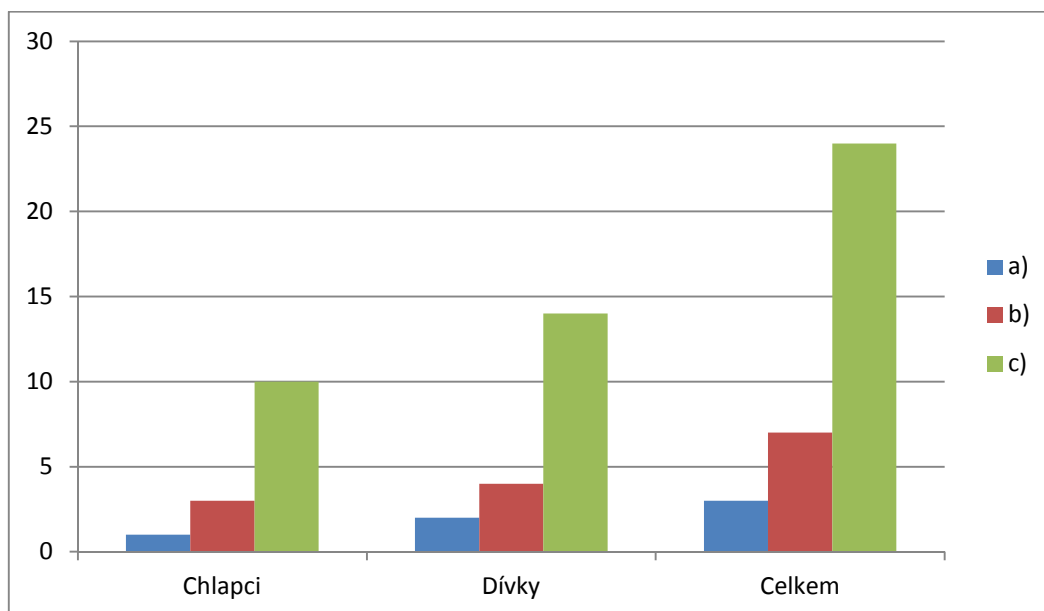
současnou situací v rodině jsou spíše spokojeni. Pouze 4 chlapci (7,55 %) a 3 dívky (5,66%) uvedli, že se současnou situací v rodině spokojeni nejsou. Pět respondentů z úplné rodiny je nespokojeno s financemi. Žádný z respondentů neuvedl nespokojenost s bydlením a dva respondenti vidí jako neuspokojivé vztahy, které panují v rodině. Respondenti žijící v úplné rodině s otcem a matkou byli v době vyplňování dotazníku ve většině případů spokojeni nebo spíše spokojeni se situací ve své rodině.

Neúplná rodina

Otázka č. 10	Chlapci	v %	Dívky	v %	Celkem	Celkem v %
a)	1	2,95	2	5,88	3	8,82
b)	3	8,82	4	11,76	7	20,59
c)	10	29,41	14	41,18	24	70,59
celkem	14	41,18	20	58,82	34	10
finance	7	20,59	8	23,53	15	41,11
bydlení	3	8,82	2	5,88	5	14,76
vztahy	4	11,76	10	29,41	14	41,18

Tab. 6b. Odpovědi na otázku č. 10 – neúplná rodina

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 6b. Graf odpovědi na otázku č. 10 – neúplná rodina

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 10 potvrdilo hypotézu H 3. Děti z neúplných rodin jsou častěji nespokojeny se situací v rodině než děti z rodin úplných. Z celkového počtu 34 dotazovaných z neúplných rodin pouze 1 chlapec (2,95 %) a 2 dívky (5,88 %), celkem 8,82 %, jsou spokojeni se současnou situací v rodině. Další 3 chlapci (8,82 %) a 4 dívky (11,76 %), celkem 20,59 %, jsou se současnou situací v rodině spíše spokojeni. Deset chlapců (29,41 %) a 14 dívek (41,18 %), celkem 70,59 %, jsou se současnou situací v rodině nespokojeni.

Nejvíce, celkem 15, respondentů je nespokojeno s finanční situací v rodině. Čtrnáct respondentů je nespokojeno se vztahy, které v rodině panují. Pět respondentů je nespokojeno s bydlením.

Graf (Obr. 7) vyjadřuje odpovědi na otázku č. 11

Myslíš si, že svatba a manželství jsou pro mladé lidi důležité:

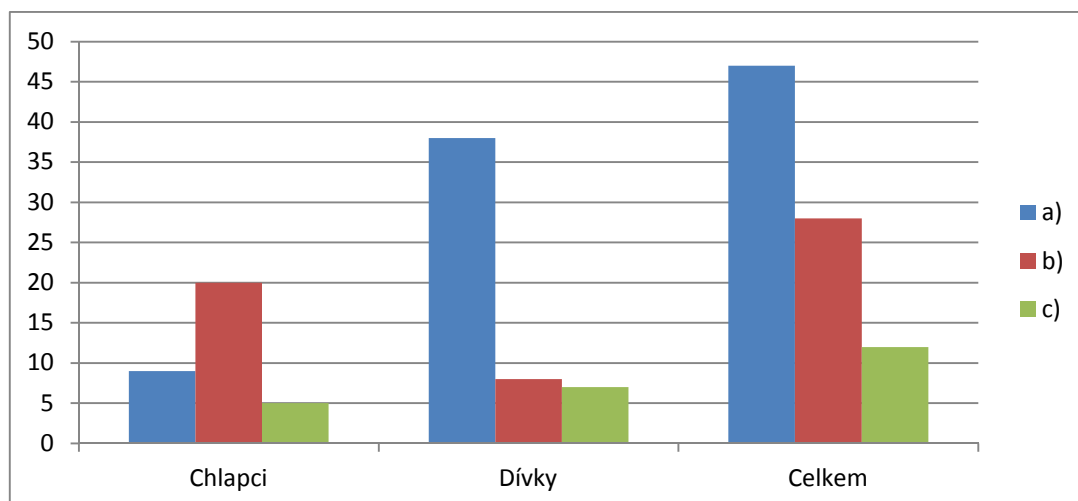
- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

Všichni dotazovaní

Otázka č. 11	Chlapci	v %	Dívky	v %	Celkem	Celkem v %
a)	9	10,34	38	43,68	47	54,02
b)	20	22,99	8	9,20	28	32,18
c)	5	5,75	7	8,04	12	13,80
celkem	34	39,08	53	60,91	87	100

Tab. 7a. Odpovědi na otázku č. 11 – všichni dotazovaní

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 7a. Graf odpovědi na otázku č. 11 – všichni dotazovaní

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

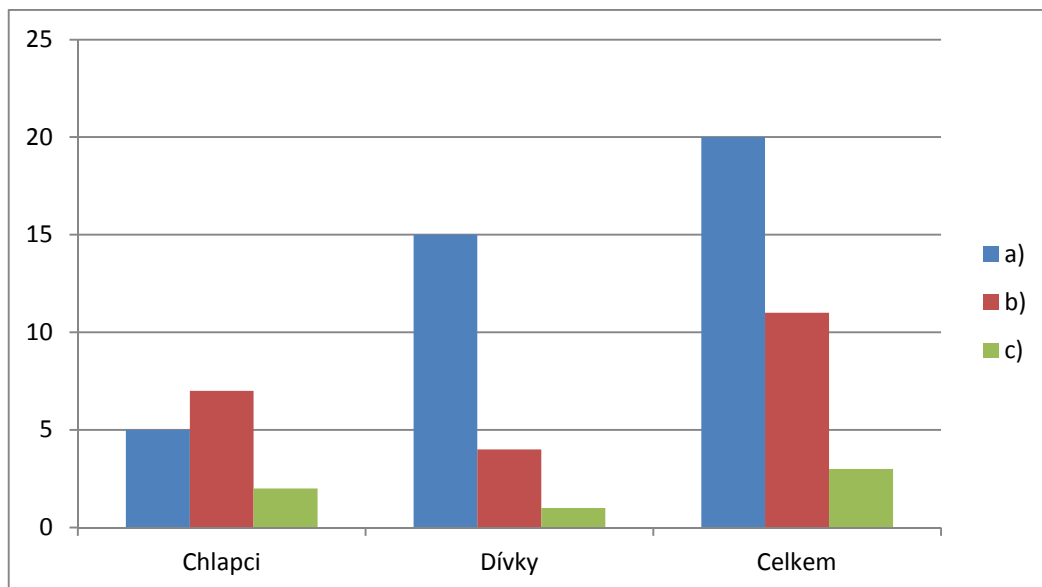
Odpovědi na otázku č. 11 ukázaly, že většina z celkového počtu 87 respondentů, tj. 47, celkem 54,02 %, považuje navzdory vysoké rozvodovosti manželství v České republice svatbu a manželství za důležitý okamžik ve svém životě. Dvacet osm respondentů, tj. celkem 32,18 %, si myslí, že svatba a manželství nejsou pro dnešní mladé lidi důležité a 12 respondentů, tj. 13,80 %, zatím neví.

Respondenti z neúplných rodin

Otázka č. 12	Chlapci	v %	Dívky	v %	Celkem	Celkem v %
a)	5	14,71	15	44,12	20	58,83
b)	7	20,59	4	11,76	11	32,35
c)	2	5,88	1	2,94	3	8,82
celkem	14	41,18	20	58,82	34	100

Tab. 7b. Odpovědi na otázku č. 11 – neúplné rodiny

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 7b. Graf odpovědi na otázku č. 11 – neúplné rodiny

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Při vyhodnocení odpovědí respondentů z neúplných rodin byly odpovědi následující, 5 chlapců (14,71 %) a 15 dívek (44,12 %), celkem 58,83 %, si myslí, že svatba a manželství jsou pro dnešní mladé lidi důležité. Sedm chlapců (20,59 %) a čtyři dívky (11,76 %), celkem 32,35 %, si myslí, že svatba a manželství důležité nejsou. Dva chlapci (5,88 %) a jedna dívka (2,94 %) odpověděli, že neví.

Přestože respondenti pocházeli z neúplných rodin, celkem 20, tj. 58,83 % z nich, považuje svatbu a manželství ve svém životě za důležité. Navzdory současné situaci ve společnosti se zdá, že i dnes mladí lidé považují rodinu a rodinné hodnoty za důležité.

Graf (Obr. 8) vyjadřuje odpovědi na otázku č. 6

Myslíš si, že ti rodiče věnují dostatek svého času:

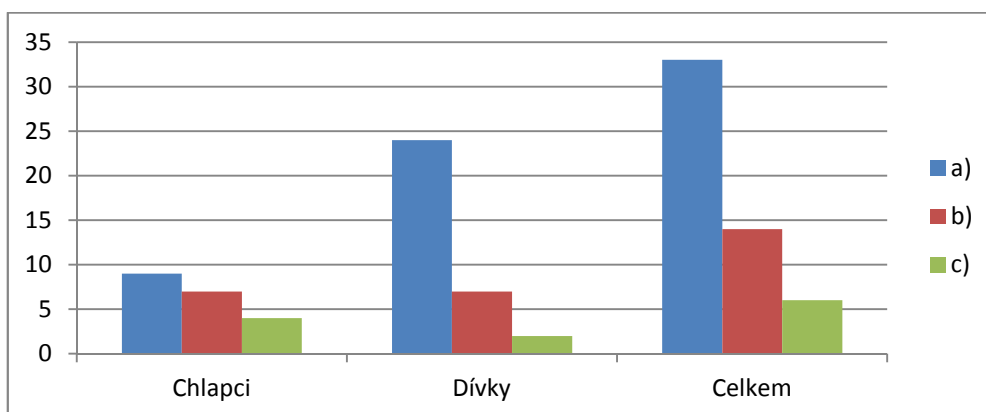
- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

Úplná rodina

Otázka č. 6	Chlapci	v %	Dívky	v %	Celkem	Celkem v %
a)	9	16,98	24	45,28	33	62,26
b)	7	13,21	7	13,21	14	26,42
c)	4	7,55	2	3,77	6	11,32
Celkem	20	37,74	33	62,26	53	100

Tab. 8a. Odpovědi na otázku č. 6 – úplná rodina

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 8a. Graf odpovědi na otázku č. 6 – úplná rodina

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

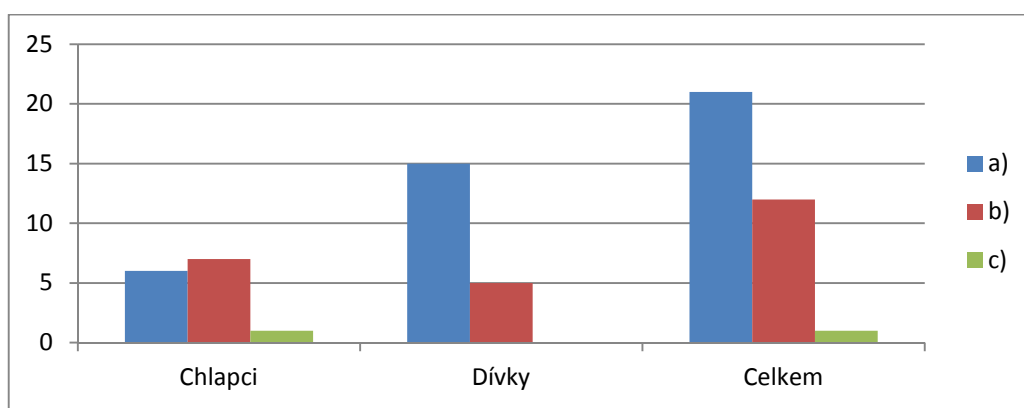
Odpovědi na otázku č. 6 nepotvrdily hypotézu H 4. V neúplných rodinách věnují rodiče méně času svým dětem než v rodinách úplných. Při vyhodnocení odpovědí dětí vyrůstajících v úplné rodině s oběma rodiči odpovědělo 9 chlapců (16,98 %) a 24 dívek (45,28 %), celkem 62,26 %, že si myslí, že rodiče jim věnují dostatek svého volného času. Sedm chlapců (13,21 %) a sedm dívek 13,21 %, celkem 26,42 %, odpovědělo, že jim rodiče nevěnují dostatek svého času, a zbývající čtyři chlapci (7,55 %) a dvě dívky (3,77%), celkem 11,32 %, nevím.

Neúplná rodina

Otázka č. 6	Chlapci	v %	Dívky	v %	Celkem	Celkem v %
a)	6	17,65	15	41,12	21	61,76
b)	7	20,59	5	14,70	12	35,30
c)	1	2,94	0	0,00	1	2,94
celkem	14	41,18	20	58,82	34	100

Tab. 8b. Odpovědi na otázku č. 6 – neúplná rodina

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 8b. Graf odpovědi na otázku č. 6 – neúplná rodina

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Vyhodnocení **otázky č. 6 u dětí z neúplných rodin nepotvrdilo hypotézu H 4**. V neúplných rodinách věnují rodiče méně času svým dětem než v rodinách úplných. Při vyhodnocení odpovědí 6 chlapců (17,65 %) a 15 dívek (41,12 %), celkem 61,76 %, odpovědělo, že si myslí, že s nimi rodiče tráví dostatek svého volného času. Sedm chlapců (20,59 %) a pět dívek (14,70 %), celkem 35,30 %, odpovědělo, že s nimi rodiče netráví dostatek svého volného času a pouze jeden chlapec (2,94 %) odpověděl, že neví.

Odpovědi na vyhodnocenou otázku č. 6 byly překvapující, **falzifikovaly hypotézu H 4**. Tyto odpovědi by mohly opět sloužit jako námět k zamyšlení. Věnují snad rozvedení rodiče více času svým dětem, protože je trápí výčitky svědomí, že jim nezajistili šťastné a spokojené dětství a mládí? Že dopustili rozpad rodiny a vystavili tak své dítě strachu, stresu a nejistotě?

Vyhodnocení otázky č. 6 bylo velmi pozitivním zjištěním. V obou skupinách, tj. jak u dětí z úplných, tak u dětí z neúplných rodin, si více jak 60 % respondentů myslí, že jim rodiče věnují dostatek svého volného času. To naznačuje, že i v dnešní uspěchané době si

rodiče umí najít volný čas a věnovat se svým dětem. Myslím si, že je to investice do budoucna a tato investice se rodičům určitě vyplatí.

Graf (Obr. 9) vyjadřuje odpovědi na otázku č. 9

V případě rozvodu rodičů, abych chtěl raději žít s:

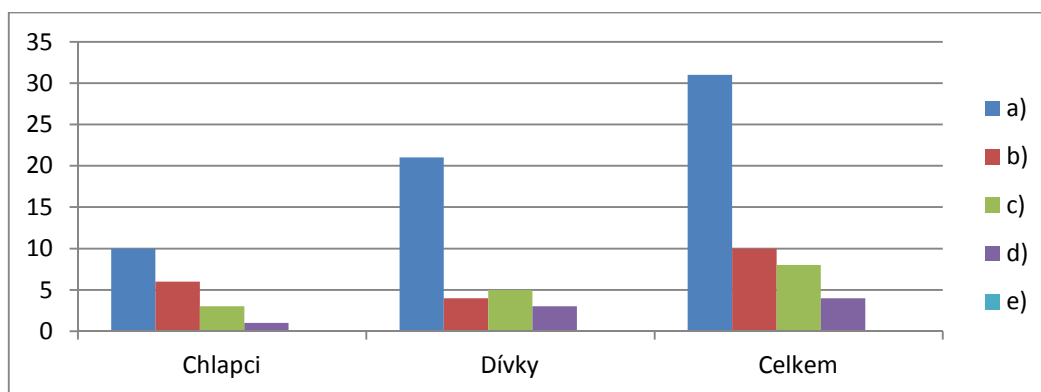
- a) Matkou
- b) Otcem
- c) Ve střídavé péči
- d) S prarodiči
- e) Nevím

Úplná rodina

Otázka č. 9	Chlapci	v %	Dívky	v %	Celkem	Celkem v %
a)	10	18,87	21	39,62	31	58,49
b)	6	11,32	4	7,55	10	18,87
c)	3	5,66	5	9,43	8	15,09
d)	1	1,89	3	5,66	4	7,55
e)	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Celkem	20	37,74	33	62,26	53	100

Tab. 9a. Odpovědi na otázku č. 9 – úplná rodina

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 9a. Graf odpovědi na otázku č. 9 – úplná rodina

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Odpovědi na otázku č. 7 u respondentů žijících v úplné rodině s otcem i matkou ukázaly, že celkem 31, tj. 58,49 %, z nich by v případě rozvodu preferovalo žít v péči

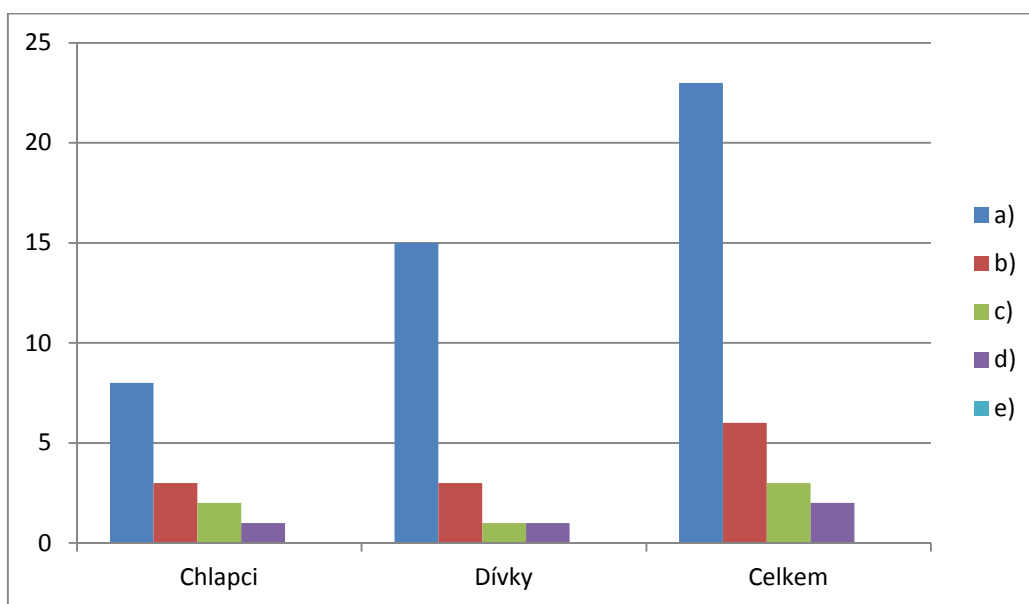
matky. Deset respondentů, tj. 18,87 %, by raději žilo s otcem. Osm respondentů, tj. 15,09%, by upřednostnilo střídavou péči obou rodičů a čtyři respondenti, tj. 7,55 %, by raději žili s prarodiči. Zajímavé je, že na tuto otázku měli všichni respondenti vlastní názor, nikdo nezvolil odpověď nevím.

Neúplná rodina

Otázka č. 9	Chlapci	v %	Dívky	v %	Celkem	Celkem v %
a)	8	23,54	15	44,12	23	67,65
b)	3	8,82	3	8,82	6	17,65
c)	2	5,88	1	2,94	3	8,82
d)	1	2,94	1	2,94	2	5,88
e)	0	0,00	0	0,00	0	0,00
celkem	14	41,18	20	58,82	34	100

Tab. 9b. Odpovědi na otázku č. 9 – neúplná rodina

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 9b. Graf odpovědi na otázku č. 9 – neúplná rodina

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Odpovědi na otázku č. 7 u respondentů, kteří žijí v neúplné rodině, ukázaly, že celkem 23, tj. 67,65 %, z nich by v případě rozvodu rodičů preferovalo žít v péči matky. Šest respondentů, tj. 17,65 %, by chtělo raději žít s otcem. Tři respondenti, tj. 8,82 %, by upřednostnili střídavou péči obou rodičů a dva respondenti, tj. 5,88 %, by nejraději žili s prarodiči. Zde pravděpodobně odpovědi z větší části kopírují stav, jaký v neúplné rodině

panuje. To znamená, že většina dětí, jejichž rodiče jsou rozvedeni, byly soudním rozhodnutím nebo dohodou mezi rodiči svěřeny do péče matky.

Graf (Obr. 10) vyjadřuje odpovědi na otázku č. 12

Moji rodiče:

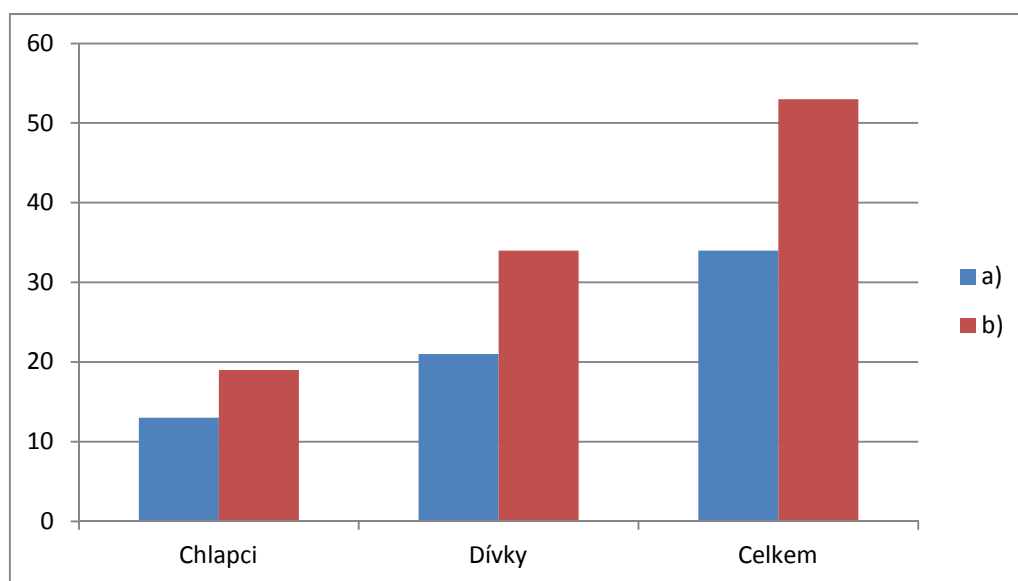
- a) Jsou rozvedeni
- b) Nejsou rozvedeni

Všichni respondenti

Otázka č. 12	Chlapci	v %	Dívky	v %	Celkem	Celkem v %
a)	13	14,94	19	21,83	32	36,78
b)	21	24,14	34	39,08	55	63,22
Celkem	34	39,08	53	60,92	87	100

Tab. 10. Odpovědi na otázku č. 12

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 10. Graf odpovědi na otázku č. 12

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Otázka č. 12 byla do dotazníku doplněna teprve po provedeném předvýzkumu. Ověřuje pravdivost odpovědí na otázku č. 1 V současnosti žijí: a) S oběma rodiči v úplné rodině, b) V neúplné rodině. Až na malou odchylku odpověděli respondenti shodně. Odchylka mohla vzniknout tím, že je zde přímo řečeno, zda jsou rodiče rozvedeni. Může se stát, že v případě odchylky rodiče ještě rozvedení nejsou, tj. byla teprve podána žádost

o rozvod nebo rozvod probíhá. Na otázku č. 12 byly odpovědi následující: 13 chlapců (14,94 %) a 19 dívek (21,83 %), celkem 36,78 %, odpovědělo, že rodiče jsou rozvedení. Dvacet jedna chlapců (24,14 %) a třicet čtyři dívek (39,08 %), celkem 63,22 % odpovědělo, že rodiče rozvedeni nejsou. Odpovědi na otázku č. 12 **verifikovaly hypotézu H 1**. V současné době, i přes vysokou rozvodovost žije více dětí v rodině úplné než neúplné.

Graf (Obr. 11) vyjadřuje odpovědi na otázku č. 13

Prosím, seřaď od 1 po 5 podle důležitosti pro tebe tyto pojmy. Číslo napiš nad každý pojem.

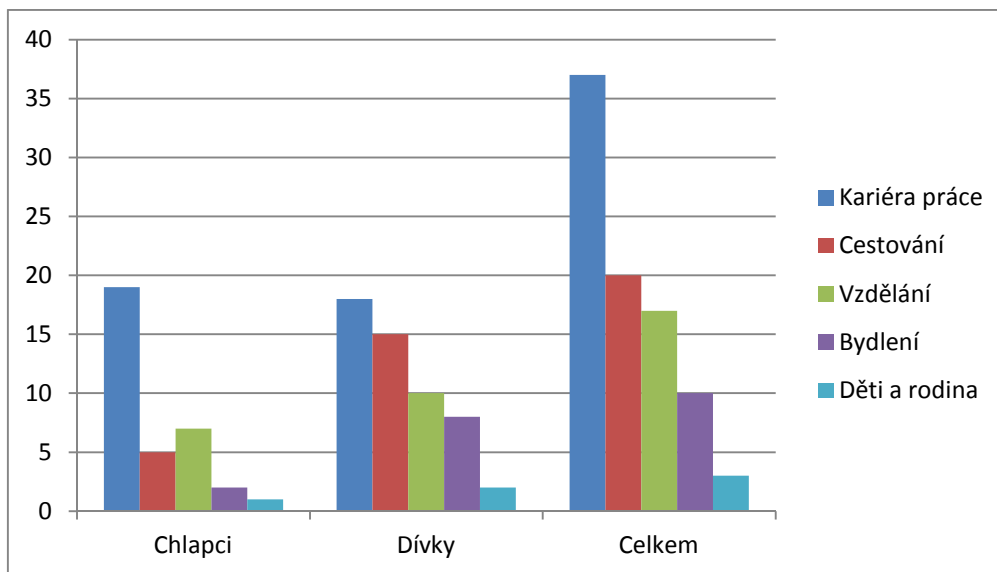
(vzdělání, cestování, kariéra a dobré pracovní místo, vlastní bydlení, děti a rodina)

Všichni respondenti

Otázka č. 13	Chlapci	Dívky	Celkem
Kariéra práce	19	18	37
Cestování	5	15	20
Vzdělání	7	10	17
Bydlení	2	8	10
Děti a rodina	1	2	3
Celkem	34	53	87

Tab. 11. Odpovědi na otázku č. 13

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Obr. 11. Graf odpovědi na otázku č. 13

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření

Vyhodnocení **otázky č. 13** ukázalo, že dnešní mladí lidé ve věku 15 až 18 let preferují kariéru a to jak dívky, tak chlapci. Dále se priority ve skupině dívek a chlapců liší. Chlapci na druhém místě uvedli cestování, na třetím místě vzdělání, na čtvrtém místě bydlení a na pátém místě to jsou děti a rodina. Dívky na druhém místě uvedly vzdělání, na třetím místě děti a rodinu, na čtvrtém místě bydlení a páté bylo cestování.

Otázka č. 13 ukázala, že mladí lidé si uvědomují, že dobře placená práce a dosažené vzdělání jsou v současné době velmi důležité. Bohužel se také ukazuje, že založení rodiny výchovu dětí odkládají na pozdější dobu. Rodina a výchova dětí už není jejich prioritou.

4.5 Analýza a vyhodnocení hypotéz

Problematika dětí z rozvedených manželství byla v minulosti již mnohokrát zkoumána a analyzována. Toto výzkumné šetření proto spíše ověřuje, zda získaná data potvrdí publikované závěry odborníků a poznatky, které jsem nastudovala při psaní teoretické části diplomové práce.

Hypotéza H 1: *V současné době, i přes vysokou rozvodovost, žije více dětí v rodině úplné než neúplné* byla provedeným výzkumem verifikována. V dnešní době, kdy se každé druhé uzavřené manželství v České republice rozpadá, kdy se rodiče věnují spíše kariéře, práci, vzdělávání a sami sobě než výchově dětí, provedený výzkum na Gymnáziu v Blansku ukázal, že zde stále více dětí žije v úplné rodině s oběma rodiči.

Hypotéza H 2: *Dnešní rodiny častěji preferují narození a výchovu jednoho dítěte než narození a výchovu více dětí* byla provedeným výzkumem verifikována. Třicet sedm respondentů, tj. 42,53 %, byli jediným dítětem v rodině. Hypotéza H 2 potvrzuje, že dnešní rodiny se zmenšují a vychovávají méně dětí než rodiny v minulosti. Důvodem k této situaci může být i to, že současná společnost a vláda jim nevěnuje dostatečnou pozornost a podporu.

Hypotéza H 3: *Děti z neúplných rodin jsou častěji nespokojené se situací v rodině než děti z rodin úplných* byla provedeným výzkumem rovněž verifikována. Ukázalo se, že děti, které vyrůstají v neúplné rodině, jsou častěji nespokojeny se stavem, který v rodině panuje. Největší nespokojenost projevují s finanční situací, což se jeví jako pochopitelné, vzhledem k tomu, že v rodinném rozpočtu chybí jeden příjem, většinou to bývá mzda nebo plat otce. Na druhém místě vyjádřily svou nespokojenost se vztahy, které v neúplné rodině panují, a na posledním místě je to nespokojenost s bydlením.

Hypotéza H 4 *V neúplných rodinách věnují rodiče méně času svým dětem než v rodinách úplných* byla provedeným výzkumem falzifikována. Zde obě skupiny respondentů, tj. z úplných i neúplných rodin shodně odpověděly, že jim rodiče věnují dostatek svého času. Důvodem dostatečné pozornosti u dětí z neúplných rodin může být i to, že rodiče považují rozpad manželství za svoje osobní selhání a chtějí dětem toto selhání dostatečnou nebo zvýšenou mírou pozornosti vynahradit. V rodinách úplných může být důležitým fakt, že vychovávají méně dětí a zejména v případě jednoho dítěte v rodině mu oba dva rodiče věnují veškerý volný čas a pozornost, protože ji nemusí dělit mezi více dětí.

Hypotéza H 5: *V případě rozvodu rodičů chce více dětí žít s matkou než s otcem* byla provedeným výzkumem verifikována. Zde se obě hodnocené skupiny shodně vyjádřily, že by upřednostnily péči matky. U respondentů v úplných rodinách to bylo 31 respondentů, tj. 58,49 %, u respondentů v neúplných rodinách to bylo 23, tj. 67,65 %.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se snaží zpracovat problematiku postavení dětí v rozvedených manželstvích. Rozvod je v současné společnosti nejčastějším důvodem vedoucím k ukončení manželství. Hlavním z jeho nepříjemných důsledků je rozpad rodiny. Týká-li se rozvod pouze manželů, muže a ženy, kteří společně nevychovávali děti, je to pro mnohé z nich záležitost bolestivá a nepříjemná, ale stejně jako sňatek, který rozvodu předcházela, je i rozpad manželství jejich svobodnou volbou. Po rozvodu bezdětných manželů zůstanou dva smutní lidé, kteří se většinou pokusí vybudovat nový vztah s někým novým, s někým, kdo lépe splňuje jejich požadavky. Pokud však manželé vychovávají dítě nebo děti, je rozvod záležitostí, která zasahuje do života jiných, do života jejich dětí. Děti, které se po svatbě narodily z velké lásky, se nyní stávají svědky hádek, nenávisti a rozpadu rodiny, která pro ně měla být místem klidu a bezpečí, kde měly vyrůstat společně s oběma rodiči.

Rozpad rodiny je poznamenán na celý život. Děti ztrácí svůj domov, mámu a tátu. Mnohé z dětí, které vyrůstaly v neúplných rodinách, se v dospělosti sami sebe ptají, zda zvládnou vstup do manželství, výchovu dětí a partnerský život, který jejich rodičům nevyšel. Zároveň s tím si kladou i otázku, zda je zodpovědné přivést na svět dítě a potom je vystavit možnosti, že právě jejich manželství se nepovede, že neprojde zkouškou zodpovědnosti, trpělivosti a taktu. Určitě se najdou i ti, kteří raději zvolí single život, protože se této zodpovědnosti bojí.

V teoretické části práce jsou obsaženy poznatky získané studiem odborných knih, časopisů a internetových zdrojů. První část diplomové práce je věnována převážně rodině a funkcím, které plní v současné společnosti. Zabývá se problémy rodin, které prošly rozvodem, vznikem nových, tzv. doplněných rodin.

Druhá část práce se zabývá manželstvím, jeho definicí a rozvodem. Jsou zde zmiňovány nejčastější příčiny manželského rozvratu. Tato část práce se zabývá situací, kdy se manželství rozpadá a je nutné uspořádat rodinné poměry, tak aby děti, které v rodině vyrůstají, byly co nejméně zatěžovány a traumatizovány.

Třetí část práce řeší, jak uspořádat rodinou situace po rozvodu, jak by se mohli rodiče domluvit, aby to bylo v co nejlepším zájmu jejich dětí. Je zde zmiňován i vztah dětí z rozvedených manželství k prarodičům.

Ve své práci jsem se snažila přiblížit problematiku rozvodu široké veřejnosti a zároveň jsem se pokusila nastínit možná řešení, jak situaci vyřešit, aniž by zanechala na dítěti trvalé, negativní následky. Rodiče by měli pochopit, že jejich děti jsou největší obětí rozvodu a na celé situaci přitom nenesou žádný podíl. Chtěla bych zároveň apelovat na rodiče, aby se jim snažili jejich pozici ulehčit a i po rozvodu jim zajistit šťastný život a bezproblémové dětství, jaké si zaslouží.

Informace obsažené v diplomové práci mohou být využity zejména rodiči v rodinách, které procházejí obdobím rozpadu a rozvodem. Mohly by být přínosem pro rodiče, kteří si právě v tomto, pro ně samotné, nelehkém období neuvědomují, že rozpad rodiny je zejména pro jejich děti jednou z nejtěžších životních zkoušek. Právě v tomto období by rodiče svým dětem měli věnovat zvýšenou péči a pozornost. Měli by jim vysvětlit, že rozpad rodiny je sice velkou tragédií pro všechny, ale že oni budou pro své děti stále oporou a pevným bodem, přestože už spolu nebudou žít v manželství. Rodiče by se měli zajímat o své děti a o to, co prožívají, a pomoci jim všechny jejich problémy zpracovat.

Dále by práci mohli využít učitelé a výchovní poradci ve školách, protože právě oni se velmi často ve své praxi setkávají s dětmi, kterým se rozvádějí rodiče. Zejména v teoretické části by mohli najít odpovědi na některé otázky, které v souvislosti s rozpadem rodiny vyvstávají.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Právní předpisy:

- [1] **Zákon č. 94/1963**, *zákon o rodině*, v platném znění

Literatura:

- [2] **BAKALÁŘ, E. a kol.** *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, 256 s. ISBN 80-7106-157-63.
- [3] **BAKALÁŘ, E. a kol.** *Rozvodová témata a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, 124 s. ISBN 80-246-1089-2.
- [4] **BALLNIK, P.** *Otcem i po rozvodu*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012, 256 s. ISBN 978-80-262-0150-2.
- [5] **BEDNÁŘ, V., BERNÁŠEK, M., BEZOUŠKA, P.** *Soukromé právo pro neprávnický*. 1. vyd. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003, 183 s. ISBN 80-86473-53-8.
- [6] **BERGER, M., GRAVILLON, I.** *Když se rodiče rozvádějí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, 136 s. ISBN 978-80-7367-843-2.
- [7] **ČÁP, J., MAREŠ, J.** *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 656 s. ISBN 978-80-7367-273-7.
- [8] **EVERETT, C., EVERETTOVÁ, S. V.** *Zdravý rozvod pro rodiče a děti*. 1. vyd. Praha: Talpress, 2000, 212 s. ISBN 80-7197-169-3.
- [9] **GAVORA, P.** *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- [10] **GJURIČOVÁ, Š. a kol.** *Podoby násilí v rodině*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2000, 104 s. ISBN 80-7021-413-3.
- [11] **GOODY, J.** *Proměny rodiny v evropské historii*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2006, 228 s. ISBN 80-7106-396-7.
- [12] **HARTL, P., HARTLOVÁ, H.** *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

- [13] **HELUS, Z.** *Dítě v osobnostním pojetí*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 288 s. ISBN 978-80-7367-628-5.
- [14] **HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.** *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2006, 398 s. ISBN 80-7239-192-5.
- [15] **CHODĚRA, O.** *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, spol. s.r.o., 2002, 108 s. ISBN 80-247-0217-7.
- [16] **JANDOUREK, J.** *Sociologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2007, 288 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
- [17] **KATRŇÁK, T. a kol.** *Na prahu dospělosti. Partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2011, 222 s. ISBN 978-80-7363-352-3.
- [18] **KOLEKTIV AUTORŮ.** *Universum Všeobecná encyklopedie*. 5. díl / Ko -Ma. 1. vyd. Praha: Odeon, 2000, 715 s. ISBN 80-207-1067-1.
- [19] **KOLEKTIV AUTORŮ.** *Universum Všeobecná encyklopedie*. 8. díl / R - Sp. 1. vyd. Praha: Odeon, 2001, 656 s. ISBN 80-207-1070-3.
- [20] **KOLEKTIV AUTORŮ.** *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. 2. díl J - Pri. 1. vyd. Praha: Academia, 1981, 957 s. 505-21-856.
- [21] **KRÁLÍČKOVÁ, Z.** *Autonomie vůle v rodinném právu v Česko-Italském porovnání*. 1. vyd. Brno: MIKADA, 2003, 264 s. ISBN 80-210-3093-3.
- [22] **KRAUS, B.** *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [23] **KRAUS, B.** *Teorie výchovy*. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2006, 30s.
- [24] **KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., a kol.** *Člověk - prostředí - výchova*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [25] **KRAUS, B., SÝKORA, P.** *Sociální pedagogika I*. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2009, 63 s.

- [26] **MATĚJČEK, Z.** *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní.* Praha: Portál, 1994, 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
- [27] **MATĚJČEK, Z.** *Dítě a rodina v psychologickém poradenství.* 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 283 s. ISBN 80-85282-83-6.
- [28] **MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z.** *Nevlastní rodiče a nevlastní děti.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 1999, 144 s. ISBN 80-7169-897-0.
- [29] **MATOUŠEK, O.** *Rodina jako instituce a vztahová síť.* 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2003, 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
- [30] **NOVÁK, T.** *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, 144 s. ISBN 978-80-247-4110-9.
- [31] **NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B.** *Jak přežít rozvodové peklo.* 1. vyd. Brno: JOTA, s.r.o., 2004, 198 s. ISBN 80-7217-294-8.
- [32] **PLZÁK, M.** *Manželská tonutí.* 1. vyd. Praha: MOTTO, 2000, 119 s. ISBN 80-7246-056-0.
- [33] **PROCHÁZKA, M.** *Sociální pedagogika.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, 202 s. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [34] **PRŮCHOVÁ, B.** *Slušný rozvod.* 1.vyd. Šlapanice: ERA, 2002, 114 s. ISBN 80-86517-25-X.
- [35] **PRŮCHOVÁ, B., NOVÁK, T.** *Jak přežít rozvodové peklo.* 1. vyd. Brno: JOTA, s.r.o. 2004, 198 s. ISBN 80-7217-294-8.
- [36] **TEYBER, E.** *Děti a rozvod.* 1 vyd. Praha: Návrat domů, 2007, 227 s. ISBN 978-80-7255-163-7.
- [37] **VÁGNEROVÁ, M.** *Vývojová psychologie I.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008, 467 s. ISBN 978-80-246-0956-0.
- [38] **VESELÁ, R., a kol.** *Rodina a rodinné právo historie, současnost a perspektivy.* 2. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA s. r. o., 2005, 283 s. ISBN 80-86432-93-9.

- [39] **WARSHAK, R.** *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996, 240 s. ISBN 80-7178-089-8.
- [40] *Ilustrovaný encyklopedický slovník*. (Pro – Ž). 1. vyd. Praha: Academia, 1982, s. ISBN 505-21-856. (chybí díl a celkový počet stran)
- [41] *Ottův slovník naučný*. 21. díl R (Ř) - Rozkoš. Olomouc: Paseka, 2000, s. ISBN 80-7185-298-8. (chybí vydání a celkový počet stran)
- [42] **Kolektiv autorů.** *Příruční slovník naučný*. III. díl M - Ř. I. vyd. Praha: Academia, 1966, 959 s., 0050-21-004-66.

Časopisy:

- [43] **BACHÁROVÁ, G.,** *Já už s tebou nechci být...* In: Děti a my. Praha: Portál, s.r.o., 2011, roč. 41, č. 12. ISSN 0323-1879.
- [44] **KŘIVOHLAVÁ, J., a kol.** *Rozvod: jak ven z bludného kruhu? Přizvěte si mediátora!* In: Děti a my. Praha: Portál, s.r.o., 2012, roč. 42, 7-8. ISSN 0323-1879.
- [45] **LABUSOVÁ, E.** *Máme (jen) jedno dítě!* In: **Rodiče Evropský rodinný měsíčník.** Praha: Mediaprint -Kapa Pressegrasse, a.s., 2012, roč. 2012, č. 3. ISSN 1211880X.
- [46] **SUCHOCHLEBOVÁ, RYNTOVÁ, L.** *Bez prarodičů to není ono.* In: Děti a my. Praha: Portál, s.r.o., 2012, roč. 2012, č. 2. ISSN 0323-1879

Internetové odkazy:

- [47] **www.epravo.cz.** *Společná a střídavá výchova.* [online]. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z WWW:<<http://www.epravo.cz/top/clanky/spolecna-a-stridava-vychova-10963.html>>
- [48] **www.google.com.** [online]. [cit. 2013-11-20]. Dostupné z WWW:<<http://www.google.com/search?q=domaci+292423+kazde+pate+domacnosti+ziji+deti+jednim+site:www.noviny.cz>>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Struktura výzkumného vzorku podle pohlaví.....	62
Obr. 2. Struktura výzkumného vzorku podle věku.....	63
Obr. 3. Graf odpovědi na otázku č. 1.....	64
Obr. 4. Graf odpovědi na otázku č. 2.....	65
Obr. 5. Graf odpovědi na otázku č. 3.....	67
Obr. 6a. Graf odpovědi na otázku č. 10 – úplná rodina.....	68
Obr. 6b. Graf odpovědi na otázku č. 10 – neúplná rodina.....	69
Obr. 7a. Graf odpovědi na otázku č. 11 – všichni dotazovaní.....	71
Obr. 7b. Graf odpovědi na otázku č. 11 – neúplné rodiny.....	72
Obr. 8a. Graf odpovědi na otázku č. 6 – úplná rodina.....	73
Obr. 8b. Graf odpovědi na otázku č. 6 – neúplná rodina.....	74
Obr. 9a. Graf odpovědi na otázku č. 9 – úplná rodina.....	75
Obr. 9b. Graf odpovědi na otázku č. 9 – neúplná rodina.....	76
Obr. 10. Graf odpovědi na otázku č. 12.....	77
Obr. 11. Graf odpovědi na otázku č. 13.....	79

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Struktura výzkumného vzorku podle pohlaví.....	62
Tab. 2. Struktura výzkumného vzorku podle věku.....	63
Tab. 3. Odpovědi na otázku č. 1	64
Tab. 4. Odpovědi na otázku č. 2	65
Tab. 5. Odpovědi na otázku č. 3	66
Tab. 6a. Odpovědi na otázku č. 10 – úplná rodina	68
Tab. 6b. Odpovědi na otázku č. 10 – neúplná rodina	69
Tab. 7a. Odpovědi na otázku č. 11 – všichni dotazovaní	70
Tab. 7b. Odpovědi na otázku č. 11 – neúplné rodiny	71
Tab. 8a. Odpovědi na otázku č. 6 – úplná rodina	73
Tab. 8b. Odpovědi na otázku č. 6 – neúplná rodina	74
Tab. 9a. Odpovědi na otázku č. 9 – úplná rodina	75
Tab. 9b. Odpovědi na otázku č. 9 – neúplná rodina	76
Tab. 10. Odpovědi na otázku č. 12	77
Tab. 11. Odpovědi na otázku č. 13	78

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Dobrý den, jmenuji se Martina Vitouchová a studuji obor Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, Institut mezioborových studií v Brně. Zpracovávám diplomovou práci, jejíž součástí je i drobný sociologický průzkum, který Vám formou anonymního dotazníku předkládám. Zároveň si dovoluji Vás požádat o jeho vyplnění.

Datum vyplnění dotazníku

Věk respondenta

Dívka **Chlapec**

Odpovědi, které se nejvíce blíží skutečnosti, prosím, zakroužkuj.

1. V současnosti žiji:

- a. S oběma rodiči v úplné rodině
- b. V neúplné rodině

2. Počet sourozenců:

- a. Jsem jedináček
- b. Mám jednoho sourozence
- c. Mám dva sourozence
- d. Mám tři sourozence
- e. Mám více než tři sourozence

3. V současné době bydlíme:

- a. Ve městě
- b. Na vesnici

4. Vzdělání matky je:

- a. Základní
- b. Vyučena bez maturity
- c. Středoškolské s maturitou
- d. Vyšší odborné

- e. Vysokoškolské
- f. Nevím přesně

5. Vzdělání otce je:

- a. Základní
- b. Vyučen bez maturity
- c. Středoškolské s maturitou
- d. Vyšší odborné
- e. Vysokoškolské
- f. Nevím přesně

6. Myslíš si, že ti rodiče věnují dostatek svého času:

- a. Ano
- b. Ne

7. Více si rozumím s:

- a. Matkou
- b. Otcem
- c. Oběma rodiči si rozumím stejně
- d. Ani s jedním si nerozumím

8. Moji rodiče:

- a. Nejsou rozvedeni
- b. Jsou rozvedeni

9. V případě rozvodu rodičů, bych chtěl(-a) raději být s:

- a. Matkou
- b. Otcem
- c. Střídavá péče
- d. S prarodiči
- e. Je mi to jedno

10. Se současnou situací v naší rodině jsem :

- a. Spokojen
- b. Spíše spokojen
- c. Nespokojen. S čím? Finance – bydlení – vztahy (správné, prosím, zakroužkuj)

11. Myslíš si, že svatba a manželství jsou dnes pro mladé lidi důležité?:

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

12. Ty sám(-a) bys chtěl(-a) žít v manželství?:

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

13. Prosím, seřaď od 1 po 5 podle důležitosti pro tebe tyto pojmy. Číslo napiš nad každý pojem.

(vzdělání, cestování, kariéra a dobré pracovní místo, vlastní bydlení, děti a rodina)